

MOKYTOJŲ KOMPETENCIJOS CENTRAS

PATARIMAI RENGIANTIEMS

MOKYKLŲ VADOVŲ, JŲ PAVADUOTOJŲ UGDYMIUI, UGDYMĄ
ORGANIZUOJANČIŲ SKYRIŲ VEDĖJŲ, MOKYTOJŲ, PAGALBOS
MOKINIUI SPECIALISTŲ

KVALIFIKACIJOS TOBULINIMO PROGRAMAS

Doc. dr. **Nijolė Bankauskienė**
KTU Socialinių mokslų fakulteto
Edukologijos instituto
Edukacinės kompetencijos centras
K. Donelaičio g. 20
tel. (8-37) 30 0134, el. paštas ekc@ktu.lt

Dr. **Aldona Augustinienė**
KTU Socialinių mokslų fakulteto
Edukologijos institutas, K. Donelaičio g. 20
tel. (8-37) 30 0108
el. paštas minija@mail.lt

Doc. dr. **Nijolė Čiučiulkienė**
KTU Tarptautinių studijų centras
A. Mickevičiaus g. 37, tel. (8-37) 22 3078
el. paštas nijole.ciuciulkiene@centras.lt

TURINYS

PRATARMĖ

PROGRAMOS APRAŠAS

Teikėjas

Pavadinimas, lygis

Rengėjas

Anotacija

Tikslas

Uždaviniai

Turinys

Tikėtinos kompetencijos kurią(-ias) įgis Programą baigęs asmuo, mokymo(-si) metodai, įgytos (-ų) kompetencijos (-ų) įvertinimo būdai

Mokomoji medžiaga ir techninės priemonės

Lektorių patirtis ir kompetencijos

Dalyviai

PROGRAMOS ĮSIVERTINIMAS

PRATARMĖ

Kvalifikacijos tobulinimas modernioje visuomenėje – svarbus socialinio vystymosi veiksnys, suprantamas kaip technologinio progreso tikslas ir sparčiai besivystančios visuomenės kokybinis poreikis.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų 13 punkte, 2 dalyje, kalbant apie švietimo plėtotės kokybę, nurodoma, kad „turi būti sukuriama integrali mokytojų rengimo bei kvalifikacijos tobulinimo sistema, orientuota į kintantį mokytojo vaidmenį žinių visuomenėje ir šiuolaikiniam mokytojui būtinas naujas kompetencijas bei vertybines nuostatas. Kuriant žinių visuomenę, keičiamas pats mokytojo vaidmuo: mokytoją – žinių turėtoją ir perteikėją keičia mokytojas – mokymosi organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, mokymosi patarėjas, partneris, tarpininkas tarp mokinio ir įvairių šiuolaikinių informacijos šaltinių. Kartu mokytojas dabarties visuomenėje turi išlikti ir ugdytojas, gyvenimo tiesų liudytojas, perduodantis tradiciją bei mokantis ją kūrybingai plėtoti.

„Mokymasis yra paslaptingas procesas, tad sprendimas, kokią programą parengti, o paskui įgyvendinti ją su suaugusiųjų grupe, reikalauja vaizduotės, lankstumo ir noro rizikuoti. Kai kurie švietimo ir mokymo specialistai bandė apriboti šį procesą, parengdami gaires ar būtinų žingsnių atmintines, tačiau, taip darydami, jie paneigia šio proceso kūrybingumą ir magiją.“ (T. Sork, M. Newman, 2007, p. 105). Tikimės, kad šie patarimai padės kvalifikacijos tobulinimo programų autoriams tinkamai jas planuoti ir pateikti.

Kvalifikacijos tobulinimo programos (toliau Programos) turi būti parengtos pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2007 m. lapkričio 23 d. Nr. ISAK-2275) „Dėl mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimų programų tvarkos aprašo patvirtinimo“ Apraše nustatytą formą (1 priedas) ir atitikti reikalavimus, kurie keliami Programoms (Aprašo 24 punktas).

Savo klausimus, siūlymus, pastabas dėl šių patarimų prašome siųsti Nijolei Bankauskienei į KTU Socialinių mokslų fakulteto Edukologijos instituto Edukacinės kompetencijos centrą.

Adresas:

K. Donelaičio G. 20

Tel. (8-37)30 0134, el. paštas: ekc@ktu.lt

PROGRAMOS APRAŠAS

Kas yra *programa*? Suaugusiųjų mokymo srityje terminas *programa* naudojamas daugeliu reikšmių. Programa gali reikšti vienkartinį mokomąjį ar praktinio pobūdžio renginį, oficialų kursą, kursų rinkinį, individualų mokymąsi, projektą, seminarą, keliavimą, konferenciją, viešojo švietimo kampaniją. Mokymo programos turi daug bendrų bruožų. „Žmonės susieina kartu – fiziškai ar virtualiai – turėdami tikslą, ir bent jau daliai tas tikslas yra ko nors išmokti. Šių žmonių veiklai būdingas nuoseklumas ir tvarka (Brookfield, 1986). *Sąmoningo organizavimo* ypatybė skiria programą nuo kitų įvykių, kurių metu ko nors išmokstame. Boone'as ir kiti apie programos kūrybą rašo, kad tai sudėtingos ir koncentruotos veiklos visuma, kurią nulemia vertybės ir įsitikinimai (E. J. Boone ir kt. 2002). Programos kūryba, kaip procesas, turi tris dalis. Tai yra (1) planavimas, (2) projektavimas ir įgyvendinimas, (3) įvertinimas ir atskaitomybė.

R.Caffarella (2002) sukūrė interaktyvų programų planavimo modelį, kuris galėtų pasitarnauti, kaip loginė programų kūrimo struktūra, tarsi atsakymas į klausimą, *kaip kurti programą?* R.Caffarella siūlo 12 planavimo komponentų:

- 1) konteksto reikšmės nustatymas, tai yra programos svarba ir aktualumas;
- 2) tvirto paramos pagrindo sukūrimas; t.y. kokią pagalbą programa teiks jos dalyviams;
- 3) programos reikmių nustatymas, t.y. ką programos dalyviai norėtų išmokti, sužinoti, kuo programa vertinga jų organizacijai, bendruomenei;
- 4) programos idėjų surūšiavimas, prioritetų apibrėžimas;
- 5) programos tikslų suformulavimas,
- 6) mokymo planų suprojektavimas;
- 7) mokymosi – perdavimo planų sudarymas;
- 8) vertinimo planų suformulavimas;
- 9) rekomendacijų ir rezultatų pateikimas;
- 10) formatų, tvarkaraščių parinkimas, darbuotojų poreikių nustatymas;
- 11) biudžeto parengimas ir rinkodaros planų sudarymas;
- 12) mokymo patalpose ir darbo vietose vykstančių renginių koordinavimas.

Šio planavimo modelio savitumas yra mokymosi sklaidos planai. Jie nurodo domėtis, kas vyksta po mokymų, kaip išmokti dalykai pritaikomi natūraliomis sąlygomis: darbo vietose, namuose, bendruomenėje. Kartu pripažįstama, kad planuojant svarbu ir etiniai pasirinkimai, t.y. programos kūrėjas turi nuspręsti, kokias dalyvių etines nuostatas, vertybes plėtos parengta programa.

Kvalifikacijos tobulinimo programos struktūra formuojama remiantis „Mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui

specialistų kvalifikacijos tobulinimo programų akreditavimo tvarkos aprašu“, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. ISAK-2275 (toliau Aprašas).

Programos struktūrinės dalys

1. Teikėjas
2. Programos pavadinimas, lygis
3. Programos rengėjas(-ai)
4. Programos anotacija (aktualumas, reikalingumas)
5. Programos tikslas
6. Programos uždaviniai
7. Programos turinys (įgyvendinimo nuoseklumas: temos, užsiėmimų pobūdis (teorija/praktika/savarankiškas darbas) ir trukmė)
8. Tikėtina(-os) kompetencija(-os), kurią(-ias) įgis Programą baigęs asmuo, mokymo(-si) metodai, įgytos (-ų) kompetencijos (-ų) įvertinimo būdai
9. Programai vykdyti naudojama mokomoji medžiaga ir techninės priemonės
 - 9.1. Mokomoji medžiaga
 - 9.2. Techninės priemonės
10. Programai rengti naudotos literatūros ir kitų informacinių šaltinių sąrašas
11. Lektorių darbo patirtis ir kompetencijos (pridedamos lektorių darbo patirtį ir kompetenciją patvirtinančių dokumentų kopijos)
12. Kvalifikaciniai reikalavimai lektoriams (jeigu nustatyti)
13. Dalyviai
 - 13.1. Pasirengimas Programai (praktinės veiklos patirtis ir kompetencijos, kurias turi turėti Programos dalyvis)
 - 13.2. Programos dalyvių tikslinės grupės

Teikėjas

Programos teikėjas tai yra švietimo teikėjas, teisės aktų nustatyta tvarka turintis teisę teikti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo paslaugas.

Programos pavadinimas, lygis

*Kad autorius rastų kalbos temą, jam reikalingi trys dalykai:
įžvalgumas, supratimas ir pastangos.
Ciceronas.*

Šioje programos dalyje įrašomi du dalykai – programos pavadinimas ir programos lygis, kuriuo bus vykdoma Programa. Kaip sukurti pavadinimą? L. Jovaiša (2007, p. 229) nagrinėjamo dalyko trumpą pavadinimą įvardina kaip temą. Taigi pavadinimas yra aiškiai, glaustai, tiksliai ir patraukliai pateikta Programos tema. Ji formuluojama, kaip atsakymas į klausimą *kas?* Tai tiesioginis, tvirtinantis, skelbiantis, pateikiantis informaciją sakinyš. Pavadinimas arba tema dažniausiai formuluojama vardininko linksniu. Jame neturi būti jungtukų (jungtukus patartina vartoti, kai jie reiškia vieną reiškinį ar jungia dvi viena kitą papildančias reiškinio puses, pvz., individualizavimas ir diferencijavimas, kūrinio analizė ir interpretacija). Patartina nekurti ilgesnio nei dešimties žodžių pavadinimo.

Pavadinimų formuluotes siūlome taisyti:

Vaiko gyvenimo krizės ir jų valdymas = Vaiko gyvenimo krizių valdymas.

Edukaciniai tyrimai ir jų taikymas mokykloje = Edukacinių tyrimų taikymas mokykloje.

Plačiai temai siaurinti, vienodų linksnių grupėms trumpinti gali būti kuriamas dviejų dalių pavadinimas. Po platesnės dalies rašomas dvitaškis, o antroji pavadinimo dalis patikslina, pavyzdžiui, *Kompiuterinės informacijos paieška: priemonės ir būdai.*

Programos rengiamos šiais *lygiais*:

- *nacionalinio lygio Programa* – ministerijos užsakymu parengta valstybinės švietimo politikos strateginėms kryptims įgyvendinti skirta programa, kurios trukmė ne mažesnė kaip 30 akademinų valandų;
- *institucinio lygio Programa* - valstybinės švietimo politikos įgyvendinimui užtikrinti vietose (regione, savivaldybėje, mokykloje), švietimo naujovių plėtrai ir sėkmingos patirties skaidai skirta programa, kurios trukmė ne mažesnė kaip 18 akademinų valandų;
- *kursų Programos*;
- *Programos, vykdomos ne Lietuvos Respublikos teritorijoje.*

Programos rengėjas(-ai)

Trečioje Programos dalyje nurodomi Programos rengėjų vardai ir pavardės, institucijos, kurioje dirba, pavadinimas. Ne visada Programos teikėjas ir Programos rengėjai yra tie patys asmenys.

Programos anotacija

Ketvirtoji dalis – anotacija [lot. *annontatio* – pastaba], knygos, publikacijos, temos trumpai apibūdinamas pranešimo turinys (Tarptautinių žodžių žodynas, 2000, p. 50). Anotacijoje trumpai ir argumentuotai supažindinama su programa, nurodomas jos reikalingumas, svarba, kodėl tokia programa sumanyta parengti, kokių žinių suteiks, ką naujo, gal originalaus atskleis, kokių naujovių išmokys taikyti mokytojo, vadovo ar specialisto darbe.

Anotacijos pabaigoje galima pateikti programos prasminių žodžių. *Esminės sąvokos* – temos kamienas. Jos turėtų būti aiškinami jau anotacijoje. Joms skiriamas dėmesys ir nagrinėjant teorinius Programos klausimus. Esminės sąvokas galime aiškinti pasitelkę įvairius žodynus, žinytus, enciklopedijas, mokslinę literatūrą.

Svarbu, kad anotacija būtų lengvai skaitoma: rekomenduojama rašyti trumpais sakiniais; geriau paprastas sakinytis nei sudėtinis; geriau paprastas žodis nei sudurtinis, trumpesnis nei ilgesnis; geriau gimtosios kalbos žodis nei tarptautinis; geriau paprasta kalba nei „aukštas“ stilius; visi terminai turi būti suprantami skaitytojui. Dėstomos mintys turi būti siejamos su skaitytojo patirtimi. Rašoma siekiant perteikti mintį, o ne padaryti įspūdį skaitytojui.

Anotacijoje atskleidžiamas programos:

- ▶ tikslingumas;
- ▶ pagrįstumas;
- ▶ aktualumas;
- ▶ argumentuotas inovatyvumas.

Programos *tikslingumas* akcentuoja, kur link kreipiama programa. Tai lems programos turinys. Reikės siekti idealaus rezultato modelio, kuris suprantamas kaip tikslas. Pedagogikoje tikslingumas yra principas, reikalaujantis ugdymo procesą ir jo komponentus laikyti tinkamais, kai jie atitinka mokymo ir auklėjimo esamus ir naujai keliamus tikslus. Tada tikslingumas tampa pedagoginiu dėsniu (L. Jovaiša, 2007, p. 304). Tikslingumas gali būti susietas su problematika, kuri yra platesnė negu pasirinkta programos tema. Reikia parodyti, kad tema savo teiginiais, mintimis ir idėjomis tikslingai padės pažinti ir atskleisti reiškinių esmę. Tikslingumas turi būti susietas su programos klausytojų reikmėmis.

Programos *problema* – objektyvus veiksnys, ne visada priklausantis nuo kalbėtojo valios. Problema diktuoja aktualijos, aplinkybės, datos, įvykiai. (L. Jovaiša, 1993, p. 7). Problema – pažinimo procese kilęs objektyvus klausimas, kurio sprendimas turi esminę reikšmę pažinimo pažangai; sąmonėje kilęs prieštaravimas, kurį individas turi išspręsti (L. Jovaiša, 2007, p. 223).

Programos *pagrįstumas* reikalauja, jog programos turinys, teiginiai, idėjos būtų paremti moksliniais tyrinėjimais, sukaupta teorine medžiaga, atliktais eksperimentais ir pan. Jų pagrindu yra apibūdinama, kokiai praktinei ar teorinei problemai spręsti yra rašoma kvalifikacijos tobulinimo programa.

Programos *aktualumas* – svarbus, reikšmingas dalykas, klausimas konkrečiu atveju ar gyvenamuoju laikotarpiu, pvz., *mokytojų kompetencija, geros pamokos privalumai, ugdymo turinio kokybė, darnaus vystymosi švietimo principai* ir pan.

Programos *inovatyvumo* samprata interpretuojama atsižvelgiant į termino prasminę raišką. *Innovation* (angl. k.)- naujovė, naujybė, naujovių realizavimas ūkinėje veikloje. *Inovacyon* (pranc. k.) – atnaujinimas, naujo pavidalo suteikimas esančiam daiktui. *Innovation* (vok. k.) – naujovė, išradimas, mokslinių tyrimų rezultatų diegimas praktikoje. *Innovation* (ital. k.) – kildinamas iš lotynų kalbos. Tai naujovė, keičianti daiktų ar procesų tvarką, tačiau iš jau egzistuojančių medžiagų. *Novovedenije* (rus. k.) – naujovių diegimas, suteikiama proceso reikšmė. Taigi inovacija – pritaikyta, įgyvendinta kūrybiška idėja (Ch.J.Lumsden, 1999).

Inovatyvumas – bendriausia prasme apibrėžiamas kaip veiksmas ar procesas, susijęs su naujovių kūrimu ir įdiegimu. Inovacija – pokyčiai sistemos viduje. Inovacijų pokyčiai pedagoginėje sistemoje lemia ugdymo proceso gerėjimą ir jo rezultatus (B. Janiūnaitė, 2004, p. 18).

Programos rengėjas turi išmanyti švietimo raidos tendencijas, švietimo kaitos strategijas, švietimo prioritetus, švietimą reglamentuojančius dokumentus.

Programos turi atitikti Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytus prioritetus.

Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. vasario 12 d. įsakyme Nr. ISAK-398 (Žin., 2008, Nr. 21-778 nurodytos tokios prioritetinės valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo kryptys 2008-2010 metams:

„1. Atnaujintų Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrųjų programų diegimo kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

1.1. aktyvių mokymo(si) metodų ir mokinių įsivertinimo ir vertinimo būdų, padedančių tobulinti mokinių pažangą, taikymas;

1.2. mokytojo veiklos refleksijos ir įsivertinimo praktikos tobulinimas;

1.3. ankstyvojo užsienio kalbų ugdymo mokytojų kompetencijų plėtotė.

2. Pagalbos mokiniui organizavimo kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

2.1. mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose;

2.2. mokinių socialinių įgūdžių ugdymas ir krizinių situacijų valdymas; pagalbos mokiniui mokykloje veiksmingumo didinimas: mokinių socialinių įgūdžių ugdymas ir krizinių situacijų valdymas;

2.3. gabių, mokymosi sunkumų turinčių ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų ir jaunuolių ugdymas.

3. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo paslaugų plėtros kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

3.1. ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų ir pedagogų vadybinių kompetencijų plėtotė;

3.2. ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo paslaugų plėtra, modelių įvairovė;

3.3. interaktyviojo mokymo taikymas ikimokykliniam ugdymui.

4. Informacinių komunikacinių technologijų taikymo mokykloje plėtros kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

4.1. mokytojų kompiuterinio raštingumo kompetencijos plėtotė;

4.1. ugdymo turinio informacinių komunikacinių technologijų pagrindu kūrimas ir diegimas;

4.2. informacijos vadyba, mokyklos informacinės sistemos kūrimas ir valdymas.

5. Mokyklos vaidmens stiprinimo kuriant atvirą pilietinę visuomenę kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

5.1. tolerantiškos visuomenės kūrimas, mokytojo ir mokinių vertybių ugdymas, tautinio ir pilietinio ugdymo plėtra;

5.2. švietimo darniajam vystymuisi įgyvendinimas;

5.3. mokyklos kaip besimokančios organizacijos kūrimas;

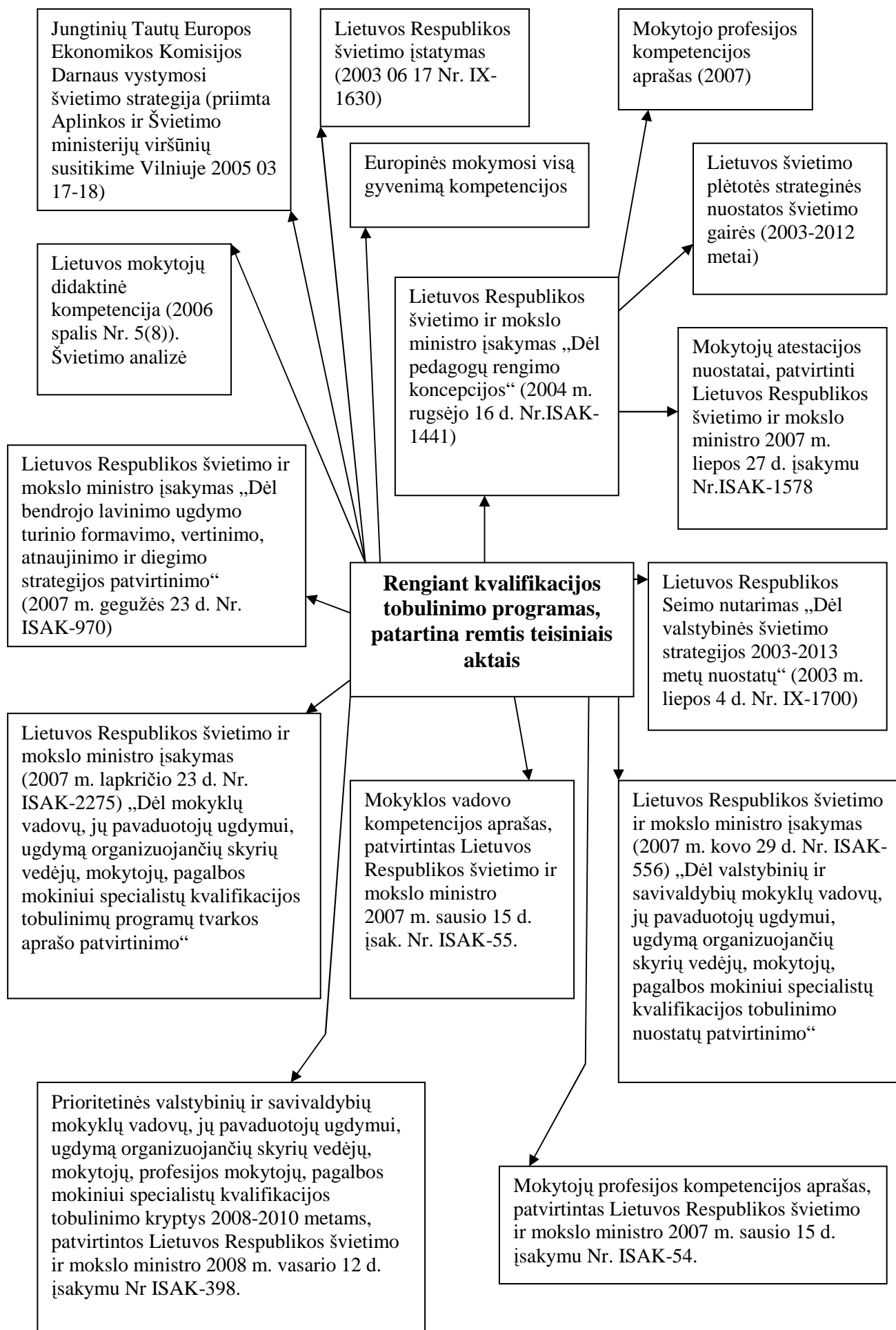
5.4. pradedančių dirbti mokyklų vadovų ir mokytojų kompetencijos plėtotė.

6. Profesinio mokymo paslaugų plėtros kvalifikacijos tobulinimo kryptis:

6.1. modulinį profesinio mokymo programų ir priemonių jų vykdymui rengimas;

6.2. profesijos mokytojų technologinės kompetencijos tobulinimas.“

Rengiant kvalifikacijos tobulinimo programas, patartina remtis ir Švietimo ir mokslo ministro 2008 sausio 22 d. įsakymu Nr. ISAK-130 “Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. ISAK-556 „Dėl valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų patvirtinimo” pakeitimo”, Švietimo ir mokslo ministro 2008 sausio 22 d. įsakymu Nr. ISAK-131 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. balandžio 3 d. įsakymo Nr. ISAK-591 „Dėl Profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų” pakeitimo” ir kitais aktualiais dokumentais.

Tikslas

Tikslas – tai numatomas ar siekiamas žmogaus veiklos ar elgesio veiksmų rezultatas. Jis kartu yra ir veiklos motyvas, lemiantis jos būdą ir priemones. Tikslas priklauso nuo objektyvios tikrovės, pedagoginių ar asmeninių poreikių. Jis jungia įvairius motyvus, kryptingus, nuoseklius žmogaus veiksmus į tam tikrą sistemą, kurios veiksmas artina prie numatyto rezultato (L. Jovaiša, 2007, p. 304). Jau 1949 metais R. Tyleris siūlė, kad mokymosi tikslai būtų kildinami iš pačių besimokančiųjų, šiuolaikinio už mokyklos ribų vykstančio gyvenimo, institucijos ir švietėjų filosofijos. Užsibrėžiant mokymo tikslą, būtina atsižvelgti į visuomenės, intelektualų ir dalyko žinovų nuomonę. Svarbiausia – patirtis, kurią įgauna besimokantysis: besimokantieji išmoksta tai, ką daro patys, o ne ką daro mokytojas.

Tikslo kėlimas – mąstymo ir valios proceso etapas, kuriame dominuojantys motyvai lemia numatomo veiklos rezultato pasirinkimą. Tai – specifinis žmogaus veiklos komponentas, lemiantis kitus jos komponentus (veiksmus, jų būdus, kryptingumą ir priemones), reguliuojantis veiklą, motyvus ir siekimus (L. Jovaiša, 2007, p. 305).

Tikslas priklauso nuo adresanto (kalbėtojo), adresato (klausytojo) ir situacijos (nuo kalbos aplinkybių). Adresantas (vok. *adressant* – siuntėjas) – tai tas, kuris perduoda informaciją, kalbėtojas. Tai, ką jis pasakys, priklauso nuo išsilavinimo, požiūrių, įsitikinimų, interesų, nuo to, kaip jis supranta adresatą ir situaciją. Adresatas (vok. *adressat* – gavėjas) – tai tas, kuriam informacija perduodama. Jis – klausytojas.

Programos tikslas – ne išmokyti dalyvius, o *padėti* dalyviams plėsti jau turimas žinias, jas sisteminti, supažindinti su naujais terminais, atskleisti būdus, kaip Programoje pateiktas naujoves taikyti praktiškai ir perkelti įgytą patirtį į naują kontekstą (pamoką, veiklą bendruomenėje).

Tiksliui būdingos tokios savybės: motyvacinis pobūdis (iš anksto formuluojamas galutinis mokymo/si tikslas), dvikryptė orientacija, t. y. nurodomas pažintinės veiklos organizavimas ir gautų rezultatų panaudojimo perspektyva; konkretumas, aiškumas (P. Jucevičienė, 1989).

Tikslo formulavimo kriterijai:

- sudaroma frazė su bendratimi (*paaiškinti, išanalizuoti, pagrįsti, atskleisti, įrodyti*), nes bendratis rodo kryptį;
- užrašomas pilnuoju sakiniu;
- apima tik vieną mintį, jis vienareikšmiškai formuluojamas.

Tiksle turi atsispindėti viena, o ne kelios problemos. Tikslas turi būti išmatuojamas, pasiekiamas (R. Jucevičius, 1996). Svarbu, kad tikslas išreikštų rezultatą, bet ne veiklą. Tikslas turi numatyti, kokių rezultatų sieksime. Pavyzdžiui, *Padėti mokytojams išsiaiškinti kompetencijos sampratą*. Tikslas neturi būti pesimistinis ar pernelyg optimistinis.

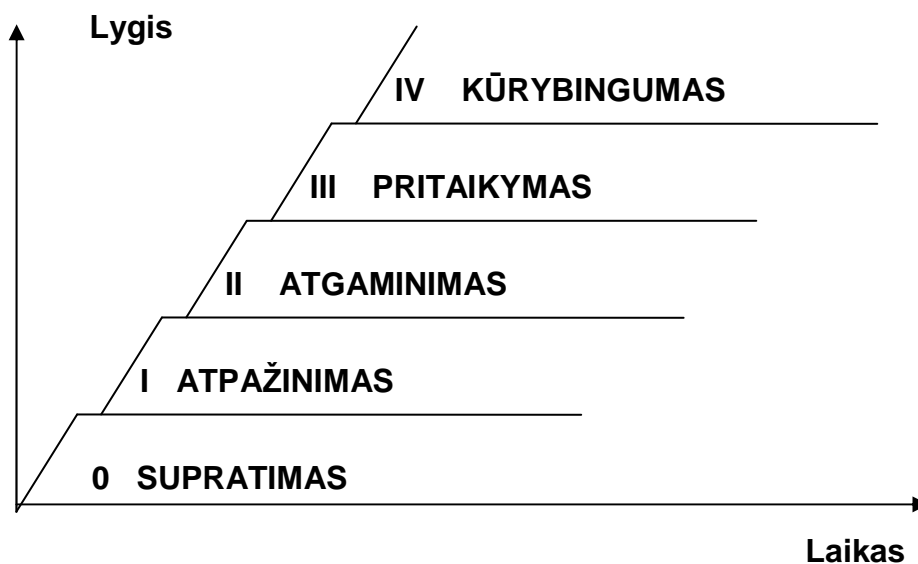
Rašant Programą reikia galvoti apie tikslo skaidymą į uždavinius ir jų visų dermę, kad vienas kitam neprieštarautų.

Uždaviniai

Uždavinys – mažesnis tikslo sandas, komponentas. Tai – užduotis, sudaryta kaip mąstymo ar praktinės veiklos sąlygos, pagal kurias reikia rasti reikalaujamą sprendinį (L. Jovaiša, 2007). Uždavinių turinys atspindi, ką uždaviniai konkrečiai apibūdina, kokie turėtų būti programos rezultatai. Uždaviniais apibrėžiamas planuojamas pasikeitimas. Uždaviniai yra:

- gana siauri ir tikslūs teiginiai;
- trumpalaikiai;
- tai suskaidytos tikslo dalys;
- tikslo „prasminių“ žodžių akcentavimas (N. Saugėnienė, 2003, p. 28).

Programos uždaviniai leidžia pasiekti programos tikslą. Jau tikslą skaidant į uždavinius, reikia turėti omenyje, kaip ir kiek reikės suformuluoti uždavinių turinio medžiagai išdėstyti, todėl reikia numatyti turinio skyrius ir tai medžiagai išdėstyti skirtas valandas. Pirmieji programos uždaviniai turi būti susiję su teorine dalimi, o po jų einantys – su praktine dalimi.

1 pav. Tikslų ir uždavinių formulavimas pagal V. P. Bespalko (P. Jucevičienė, 1989).

Uždaviniai turi:

- rodyti mokymosi rezultatą (pvz., „suprasti“, „skirti“, „apibūdinti“) – ką subjektai galės veikti (sugebėti) pasiekę tikslą;
- būti nurodytos atlikimo sąlygos (pvz., „išklause šio kurso...“, „pagal pateiktą sąrašą...“) – kas duota ir kas ribojama;

- nurodyti atlikimo lygį (pvz., “išskirti pagrindines mintis...”) tiksliai parašyti, kaip bus vertinama bent jau žemiausias atlikimo lygis (N. Saugėnienė, 2003, p. 28).

Formuluojant programos uždavinius, skirtingai nuo tikslo, reikia taikyti į veiklą nukreiptus žodžius. Pagal planuojamą pažintinės veiklos mokymo sritį (Bloom taksonomija) parenkami atitinkamos reikšmės žodžiai.

- Žinios → identifikuoti, apibūdinti, nustatyti
- Supratimas → paaiškinti, atkurti, išversti
- Taikymas → taikyti, spręsti, naudoti
- Analizė → analizuoti, palyginti, sureguliuoti
- Sintezė → sukurti, vystyti, projektuoti
- Vertinimas → įvertinti, nuspręsti.

Uždavinių formuluočiams naudojami aktyvieji veiksmazodžiai:

- paaiškinti,
- apibrėžti,
- identifikuoti,
- apibūdinti,
- palyginti,
- sudaryti (planą),
- išspręsti,
- sugretinti,
- įvertinti,
- išnagrinėti,
- nustatyti (ryšius),
- išanalizuoti,
- sudaryti,
- parengti,
- sukurti (V. Žydzūnaitė, 2007, p. 51).

Psichomotorinės veiklos mokymo srities (Simpson taksonomija) uždaviniams formuluoti siūlomi tokie žodžiai:

- Suvokimas → susieti, identifikuoti, atskirti
- Faktų sudėstymas → įvertinti pozicijas, pademonstruoti parodyti
- Reakcija į nurodymus → bandyti pakartoti, stengtis
- Įvaldymas → įprasti, praktikuotis, kartoti
- Išmokimas → atlikti, padaryti, įvykdyti
- Pritaikyti → pritaikyti, pakeisti, peržiūrėti
- Įgūdžiai → sukurti, suprojektuoti, kūrybiškai atlikti

Tam tikra prasme uždaviniai suformuoja mokymosi modelį, uždaviniai išreiškiami pakitusia besimokančiojo elgsena, pakitusiu supratimu, atsiradusia nauja prasme.

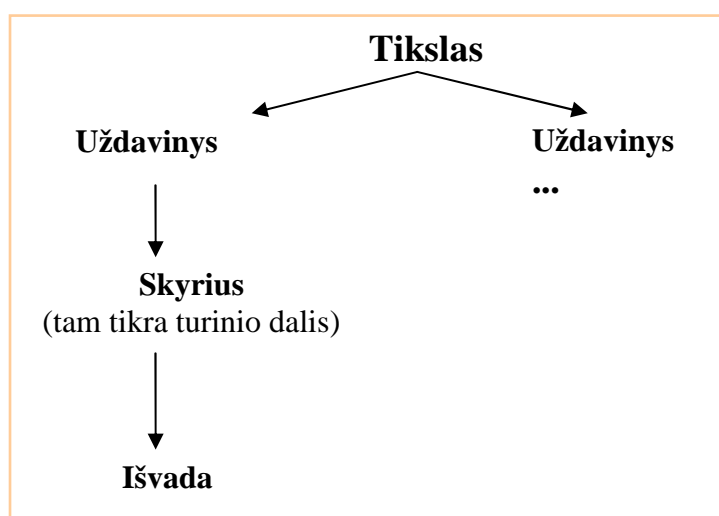
Parašius Programą ir nurodžius, kokie rezultatai bus pasiekti, verta sugrįžti prie suformuluotų uždavinių ir pasitikrinti, ar visi uždaviniuose numatyti klausimai aptarti, ar numatomi rezultatai aprėpia tikslo visumą ir uždavinių kiekį.

Turinys

Kaip teigia T. Sork, M. Newman (2007, p. 105). „Suaugusiųjų lavinimo programos kūrimas labiau primena spektaklio teatre statymą – jei viskas sekasi gerai, idėjos, žmonės ir priemonės veikia išvien. Tenka įdėti daug sunkaus darbo ir aiškiai viską apgalvoti.“

Programos turinys yra prielaida ir priemonė pasiekti keliamą tikslą.

Rengiant kvalifikacijos tobulinimo programą ir formuojant jos turinį, reikėtų kiekvienam iškeltam uždaviniui parengti ir atitinkamą mokomojo turinio skyrių. Pavyzdžiui, jeigu numatyta 18 val. trukmės programa ir iškelti 5 uždaviniai tikslui pasiekti, tai reikia numatyti penkis turinio skyrius. Pačiam rengėjui paliekama teisė nuspręsti, kiek turinio skyrių bus skiriama teorinei, kiek empirinei medžiagai išdėstyti, tačiau rekomenduojama, kad trečdalis Programos laiko būtų skiriama teorijai, o du trečdaliai – praktiniams gebėjimams.

2 pav. Tikslų, uždavinių ir skyrių derinimas

Turinio skyrių išdėstymą reikėtų susieti su numatomų valandų, skirtų tai veiklai, skaičiumi. Reikia numatyti valandų kiekį savarankiškam darbui, atsiskaitymui, įvertinimui.

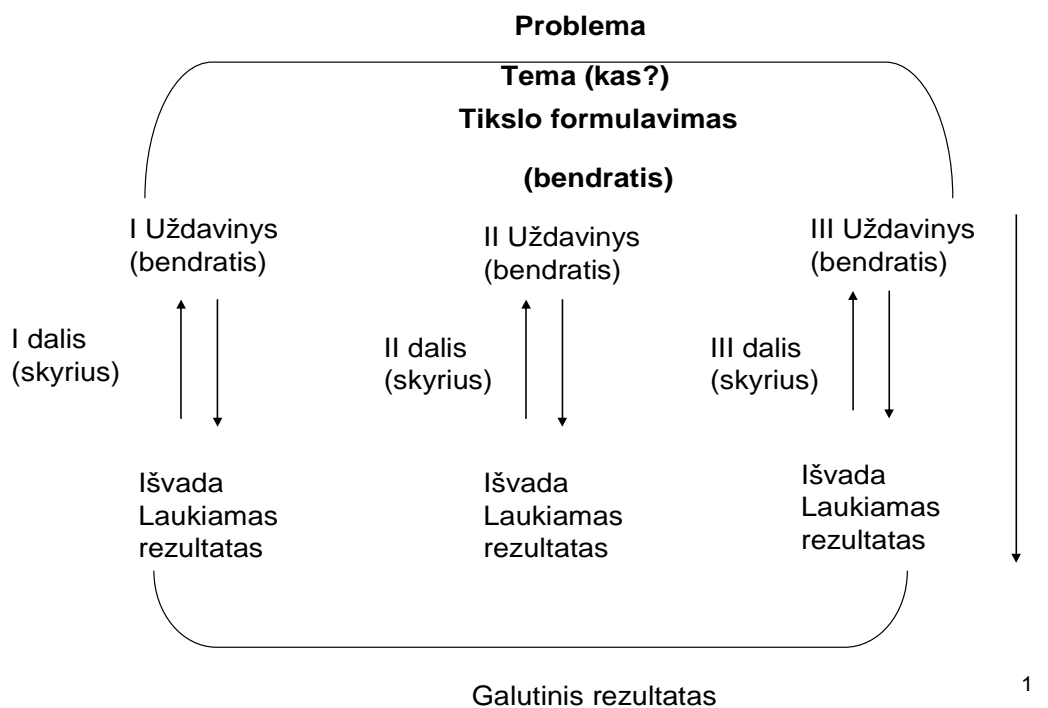
Pavyzdžiui:

1. *Teorinis medžiagos išdėstymas (sieti su 1 uždaviniu). Sampratų analizė. Mokslinė problematika (3 val.).*
2. *Teorinė medžiaga. Naujos teorinės koncepcijos. Jų raiška pasaulyje, Lietuvoje (3 val.).*
3. *Praktinis užsiėmimas. Darbas grupėse (4 val.).*
4. *Savarankiška darbo užduotis atliekama namuose (sieti su ketvirtu programos uždaviniu) (5 val.).*
5. *Programos rezultatų pristatymas. Projektų aptarimas, vertinimas (3 val.).*

Programos yra skirtingos. Gal vienos programos bus labiau teorinio pobūdžio, tai ir teorinių skyrių bus daugiau, o kitos programos bus labiau nukreiptos į praktinių gebėjimų ugdymą. Todėl, formuojant turinį, negali būti vieno šablono.

Reikalavimai programos turiniui:

- pateikimo išsamumas, nuoseklumas;
- mokymosi metodų ir laiko parinkimo dermė su kitomis programos dalimis;
- esminės sąvokos interpretavimas temose;
- turinio dalių, uždavinių ir laukiamų rezultatų santykis.

3 pav. Programos dalių dermė

Tikėtina(-os) kompetencija(-os), kurią(-ias) įgis Programą baigęs asmuo, mokymo(-si) metodai, įgytos (-ų) kompetencijos (-ų) įvertinimo būdai

Detaliai išskirti kompetencijas, kurių gali įgyti Programos dalyviai, parinkti tinkamus mokymo(si) metodus ir pasirinkti jų įvertinimo metodus rengiant Programą yra bene sudėtingiausia. Programos rengėjui rekomenduojame pirmiausia atsakyti sau į tokius klausimus:

- kokių kompetencijų įgijimo ar tobulinimo galėtų tikėtis dalyviai;
- kokie mokymo(si) metodai galėtų padėti programos dalyviams įgyti ar tobulinti konkrečias kompetencijas;
- kiek kurios srities kompetencijoms ir kurioms kompetencijoms įgyti ar tobulinti bus skiriama programos laiko;
- kokie metodai padės įvertinti, ar programos dalyvis įgijo tikėtinas kompetencijas.

Tikėtinas kompetencijas ir ugdymo metodus lemia pasirinkta ugdymo paradigma. Terminas *paradigma* [gr. paradigma - pavyzdys] – įrodymui ar iliustracijai parinktas kalbinis, mokslinis, istorinis, teorinis faktas, reiškiny, pateikiamas kaip pavyzdys (L. Jovaiša, 2007, p. 198). Paradigma – esminis teorinis požiūris, kurio susitarta laikytis. (P. Jucevičienė, R. Čiužas, 2006).

Lietuvoje edukacinėje praktikoje taikomos trys paradigmos: mokymo (poveikio), sąveikos, mokymosi.

Mokymo paradigma – metodiška pagalbos sistema individui ar grupėms, siekiantiems perimti žmonijos ir savąją sociumo kultūrą bei patirtį, žinių, gebėjimų, išplėtotų asmenybės savybių, reikšmingų vertybių pavidalu. Ši sistema akcentuoja mokymosi motyvaciją ir išmokimo veiksmų organizavimą. Akcentuojamas pedagoginis poveikis (mokaisi, kai aš tave mokau).

Sąveikos paradigma – tarpinė paradigma pripažįsta laisvesnį pagal taikomus metodus pedagoginį procesą. Mokytojas pats priima sprendimus dėl ugdymo tikslų ir turinio. Mokytojas yra mokymo proceso vadybininkas, organizatorius, kuris tariasi su mokiniais priimdamas sprendimus. Šalia tradicinių mokymo metodų naudoja diskusijas, imitacijas, grupės projektus.

Mokymosi paradigma – tai procesas, kurio metu žmogus plėtoja ir vysto savo žinias, supratimą, gebėjimus, požiūrius, vertybes ir patirtį. Mokytojas yra patarėjas-konsultantas, specialistas, padėjėjas. Jis padeda mokiniui įveikti problemas, kurios šiam kilo besimokant. Mokymosi tikslus formuluoja pats mokinys. Tai savivaldus mokinių mokymasis.

Rengiant Programos poskyrį apie tikėtinas kompetencijas, reikia prisiminti, kas yra kompetencija. *Kompetencija* – asmens žinios, įgūdžiai, gebėjimai, požiūriai, vertybės, glūdinčios žmogaus viduje ir pasireiškiančios sėkmingais žmogaus konkrečios veiklos rezultatais.

4 pav. Kompetencijos raiška (P. Jucevičienė, D. Lepaitė, 2000)

Kvalifikacija nesutapatintina su kompetencija. *Kvalifikacija* (P. Jucevičienė, 2007, p. 138) – tai asmens žinios, įgūdžiai, gebėjimai, įgyti mokantis ir dažniausiai patvirtinti formaliai išduotu diplomu, pažymėjimu, liudijančiu turimą asmens potencialą konkrečios srities darbui atlikti.

Žinios, anot A. Jacikevičiaus (1994), – tai pirmoji ir elementariausia veiklos išmokimo pakopa. *Supratimas* pagal W. Westera (2001, p. 75) – tai intelektinis gebėjimas prasmingai taikyti informaciją, susietą su nauja situacija. *Mokėjimas* – pirmoji įgūdžių lavinimo fazė arba „dar neautomatizuotas, netobulas veiksmų atlikimo būdas“ (A. Jacikevičius, 1994). *Igūdis* – aukštesnė pakopa arba mąstymo ir praktinės veiklos automatizuotas veiksmas, „tai daugiau ar mažiau automatizuoti veiksmai, leidžiantys įvykdyti aiškiai struktūrizuotus uždavinius“. (J. R. Kirby, 1988).

Ypač aukšto lygmens įgūdžiai vadinami meistriškumu (P. Jucevičienė, 2007, p. 128). Pasak A. Jacikevičiaus (1994), meistriškumas suteikia galimybę pritaikyti turimus įgūdžius įvairiomis naujomis sąlygomis, o kompleksinėse, nestandartinėse situacijose, anot P. Jucevičienės (2007, p. 129) prireikia kompetencijų, kurios sujungia darbo su žiniomis įgūdžius ir specifinius požūrius. Tokios kompetencijos struktūrose visada yra problemų sprendimo, kritinio mąstymo ir elgsenos komponento, t.y. gebėjimo kompetentingai veikti, pvz., sprendimų priėmimas.

Programos turi plėtoti turimas ar padėti įgyti naujas kompetencijas, nustatytas Mokytojo profesijos kompetencijų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-54 (Žin., 2007 Nr.12-511), ir/ar Mokyklos vadovo kompetencijų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-55 (Žin., 2007, Nr. 9-362);

Rengėjai turi planuoti, kokių *dalykinių žinių* suteiks Programa:

- tradicinės pedagogikos teorijos;
- šiuolaikinės edukologijos mokslo teorijos;
- žinių apie mokymosi visą gyvenimą koncepciją;
- apie tradicinius, besikeičiančius ir naujus pedagogo veiklos vaidmenis;
- psichologijos, didaktikos žinių;
- žinių apie tarpdiscipliniškumo reikšmę edukologijoje;
- apie pedagogo veiklos tobulinimo tyrimą;
- apie savęs įsivertinimo metodologiją;
- apie kompetencijos struktūrą ir keturis jos lygius;
- apie modernų edukacinių technologijų taikymą ugdymo procese;
- apie mokymo, sąveikos ir mokymosi paradigmas;
- apie edukacinių technologijų diegimą švietime;

- apie švietimo valdymo informacines sistemas;
- apie kiekybinius ir kokybinius edukacinius tyrimus;
- apie edukologijos, švietimo vadybos, lyderystės ir organizacijų teorijas bei koncepcijas;
- apie švietimo novacijas;
- apie pasaulio ir Europos švietimo sistemų raidos tendencijas.

Programa gali ugdyti *pažintinius gebėjimus*:

- apibrėžti, analizuoti, vertinti aktualius ugdymo mokslo terminus ir sampratas (atitinkamai pagal programos turinį);
- tirti, analizuoti, klasifikuoti, vertinti edukacinius reiškinius ir pedagoginius procesus;
- susirasti reikalingą informaciją ir įgyti švietimo praktikai aktualių žinių;
- generuoti idėjas, priimti sprendimus ir spręsti problemas, numatant tolimesnę veiklos perspektyvą (pagal atitinkamos programos mokomąjį turinį);
- reflektuoti įgyjamas žinias, savo patirtį lyginti su vertybių sistema ir tai plėtoti;
- sistemiškai suvokti mokymo sąveikos ir mokymosi procesus, informacinėje, žinių ir besimokančioje visuomenėje.

Programa gali padėti dalyviams plėtoti *praktinius gebėjimus*:

- rasti, pasirinkti ir taikyti pedagoginiame procese tradicinius ir inovacinius ugdymo metodus ir būdus;
- atlikti įvairių edukacinių procesų veiklos tobulinimo tyrimą (action research):
 - formuluojant problemą;
 - suplanuojant tyrimo dizainą;
 - renkant, analizuojant, apibendrinant, interpretuojant duomenis;
 - numatant veiklos tobulinimo perspektyvą;
- kurti taikomuosius edukacinius multimedijos produktus;
- įvertinti techninių mokymo priemonių tinkamumą edukaciniams tikslams pasiekti ir efektyviai jomis naudotis;
- realizuoti edukacinius procesus, taikant šiuolaikines edukacines technologijas;
- taikyti edukologijos ir informacinių technologijų sandūroje esančias žinias švietimo sistemos tobulinimui;
- veikti savarankiškai ir komandoje;
- rengti, realizuoti ir vertinti projektus;
- planuoti mokyklos ar kitos švietimo institucijos veiklą bei ugdymo procesus;

- taikyti edukologijos ir vadybos mokslų žinias;
- vertinti švietimo sistemą ir jos veiklą;
- dirbti mokyklos vadovo darbu, vadovauti žmonėms, būti lyderiu, tirti ir vystyti mokyklos kultūrą;
- atlikti auditą;
- realizuoti įgytas žinias formalaus ir neformalaus ugdymo institucijose, dirbant su įvairaus amžiaus besimokančiais;
- taikyti socioedukacinio darbo žinias valdant konfliktus individo socialinėje aplinkoje.

Programa gali plėtoti *perkeliamuosius (bendruosius) gebėjimus*:

- mokymosi kaip mokytis, sisteminio ir kritinio mąstymo, savęs motyvavimo, kūrybiškumo ir problemų sprendimo;
- komunikacinius ir informacijos valdymo (kompiuterinio raštingumo ir darbo su duomenų bazėmis);
- reflektavimo bei pokyčių valdymo;
- prezentacijos ir karjeros planavimo;
- darbo organizacijoje ir lyderystės, bendradarbiavimo (su asmeniu ir komandoje), mokymosi partnerystės tinkle (pagal KTU programų rengimo metodiką).

Programa gali padėti *įgyti vertybinių, etinių-profesinių nuostatų*. Programos rengėjai turi remtis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo (2003 06 17 Nr. IX-1630) vizija, kad mokytojas:

- dvasingas, dorovingas, pilietiškas, pripažįstantis tautines bei patriotines nuostatas;
- teisės norminių aktų bei mokytojo etikos normų besilaikantis asmuo;
- nuolat tobulėjanti, besimokanti, savikritiška, gebanti perimti ir laiduoti Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas bei vertybes asmenybė;
- nuolat dalyvaujantis vertybių kūrime, puoselėjantis atvirumą ir dialogiškumą.

Toliau nagrinėsime kompetencijas remdamosi „Mokytojų profesijos kompetencijos aprašu“, Jame pateikti trijų kompetencijų grupių apibūdinimai: (5) *mokytojo bendrakultūrinė kompetencija*; (6) *mokytojo profesinės kompetencijos*; (15) *mokytojo bendrosios kompetencijos*. Skaičiai skliausteliuose 5, 6, 15 – tai aptariamo dokumento dalių numeriai, kad Programos rengėjams būtų patogiau atrasti rūpimų kompetencijų aprašus.

Programos rengėjas gali numatyti veiklą, susietą su visų trijų kompetencijų grupių tobulinimu. Tuomet reikia gebėti atsirinkti Programos apraše pateiktus kompetencijų aprašus.

Jeigu Programa numato suteikti žinių ir ugdyti mokytojo dalykinę veiklą, vadinasi, Programos autorius labiau remiasi skyriumi „Mokytojo profesinės kompetencijos“. Kad Programų rengėjams būtų lengviau taikyti „Mokytojų profesijos kompetencijos aprašą“, siūlome gilintis į tam tikrą kompetenciją sudarančius mokėjimus ir gebėjimus.

Šiame apraše *bendrakultūrinė kompetencija* apibūdinama taip: tai žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą žmogaus veiklą konkrečioje(-se) kultūroje(-se).

Mokytojo profesijos *bendrakultūrinę* kompetenciją sudaro šie mokėjimai ir gebėjimai:

- saugoti ir plėtoti daugialypę, tautinių mažumų patirtimi praturtintą Lietuvos kultūrą;
- dalyvauti kuriant pilietinę visuomenę, suvokti švietimo demokratizavimo, decentralizavimo procesus, skatinti ir palaikyti teisinių normų laikymąsi;
- gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį, etninį tapatumą;
- kurti informacinę ir žinių visuomenę;
- integruoti pasaulio istoriją, geografijos, kultūros žinias vertinant Europos sąjungos šalių kultūrą įvairovės poveikį Lietuvai;
- dalyvauti visuomenės ir švietimo kaitos procesuose;
- vertinti namų aplinkos vaidmenį ir šeimos vertybių skirtumus, bendraujant su mokiniais ir jų tėvais;
- mokyti mokinius vadovautis bendražmogiškosiomis vertybėmis (mokytojo profesijos kompetencijos aprašas).

Mokytojui, dirbančiam XXI a. mokykloje, svarbios šios savybės:

- tautinė, rasinė ir religinė tolerancija;
- žmogaus ir piliečio laisvių, teisių bei pareigų išmanymas ir gebėjimas jas užtikrinti pagal savo galimybes;
- pilietinė sąmonė, pozicijos aktyvumas;
- humanistinės, demokratinės ir pilietinės visuomenės formavimosi prielaidų išmanymas;
- demokratinės visuomenės, valstybės funkcionavimo principų supratimas ir gebėjimas vertinti.

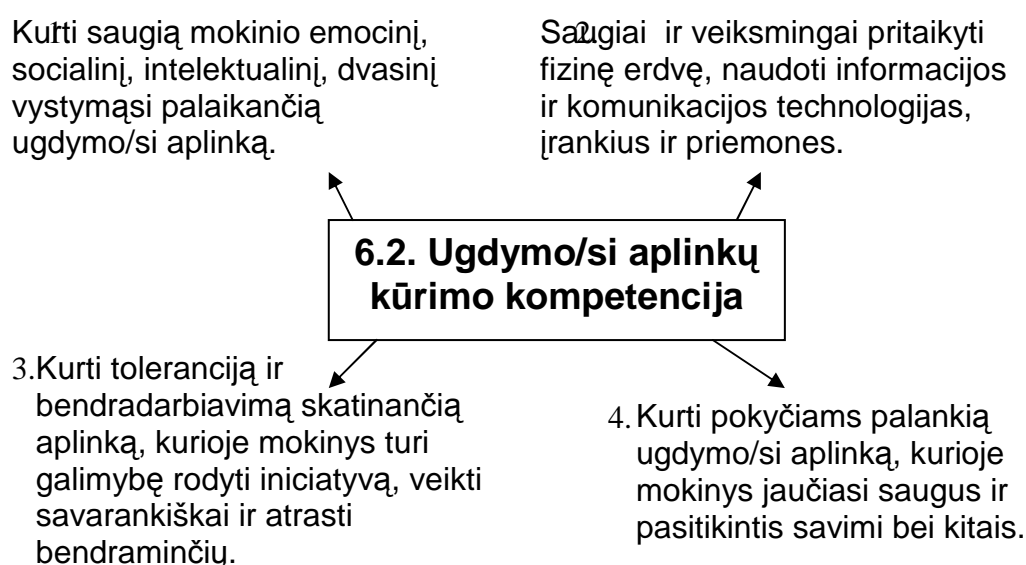
Aptariant *profesines mokytojo kompetencijas*, „Mokytojo profesijos kompetencijos apraše“ (2007 01 15) pabrėžiama, kad „tai žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požūriai ir

kitos asmeninės savybės, reikalingos sėkmingai bendrajai ugdymo veiklai, jos nspecifikuojant pagal ugdymo turinio koncentrus, sritis.“ Skiriamos aštuonios mokytojo profesinės kompetencijos:

- informacinių technologijų naudojimo;
- ugdymo/si aplinkų kūrimo;
- dalyko turinio planavimo ir tobulinimo;
- mokymo/si proceso valdymo;
- mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo;
- mokinių motyvacijos ir paramos jiems;
- mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo;
- profesinio tobulėjimo.

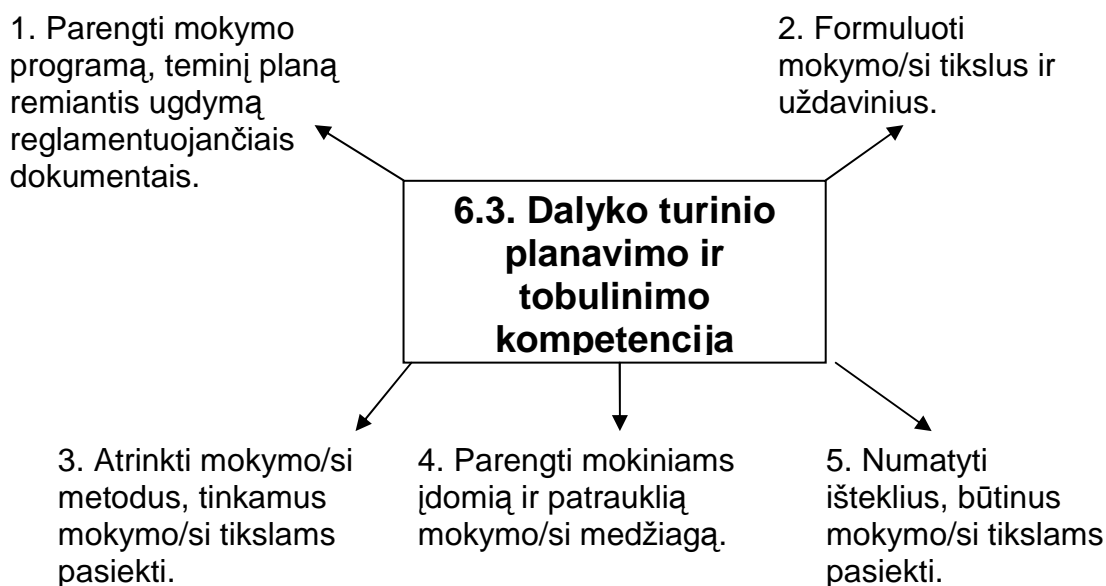
Pirmoji šiame sąrašė – *informacinių technologijų naudojimo* kompetencija. Ji susideda iš mokėjimo ir sugebėjimo naudoti kompiuterio techninę ir programinę įrangą, taikyti pagrindines interneto paslaugas mokymo(-si) procese, ruošiant tekstinę ir vaizdinę informaciją. Mokytojas, turintis šią kompetenciją, turi gebėti ugdyti mokinių informacinę kultūrą, sistemingai plėtodamas jų kompiuterinį raštingumą, laikydamasis etinių ir higieninių darbo su kompiuterius reikalavimų.

Toliau akcentuojama *edukacinių aplinkų ir ugdymo programų kūrimo* kompetencija – tai sąlygos (didaktinės, psichologinės, kompetencinės, materialiosios, organizacinės, sociokultūrinės), kurios kiekvienam mokiniui suteikia mokymosi galias ir turi įtakos jo pasiekimams. Mokytojas, turintis šią kompetenciją, turi mokėti ir sugebėti (žr. 5 pav.).

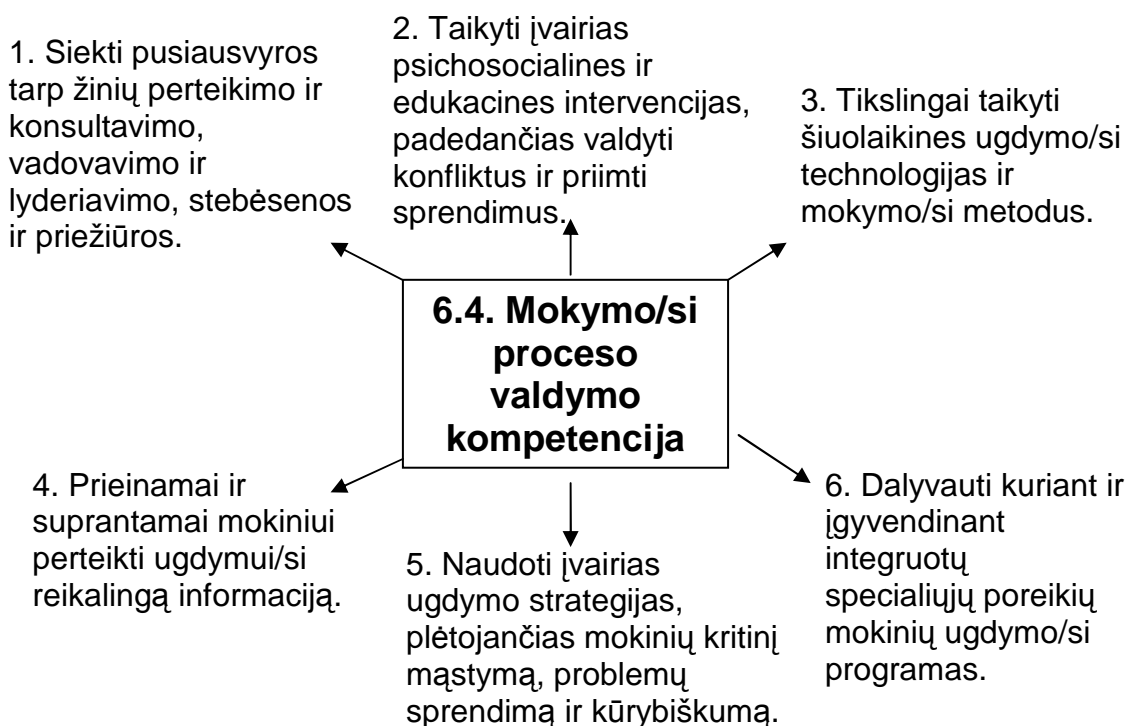
5 pav. Ugdymosi aplinkų kūrimosi kompetencija

Kiekvienam mokytojui ypač svarbi *dalyko turinio planavimo ir tobulinimo* kompetencija (žr. 6 pav.).

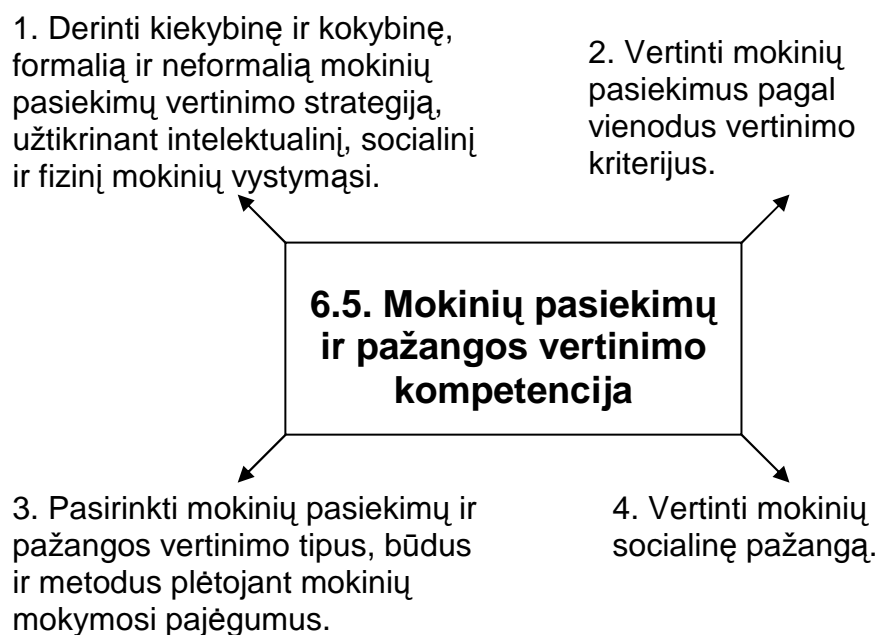
6 pav. Dalyko turinio planavimo ir tobulinimo kompetencijos sandara

Planuodamas ir tobulindamas dalyko turinį, mokytojas visada galvoja apie sėkmingą, įdomią, patrauklią ir efektyvią pamoką, kurioje bendradarbiaudami mokytojas ir mokinys gali pasiekti pozityvių rezultatų. Pamokoje mokytojas vis dažniau tampa ne tik dalyko žinių perteikėjas, auklėtojas, bet ir vadybininkas. Labai svarbu, kad ugdytojas ne tik demonstruotų mokymo/si proceso valdymo kompetenciją (žr. 7 pav.), bet ir mokinius mokytų mokytis.

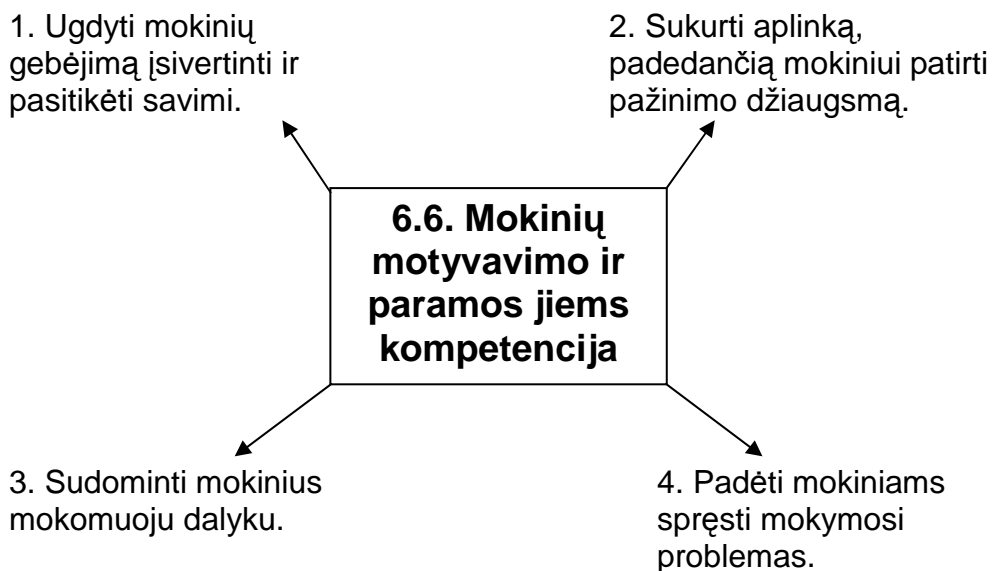
7 pav. Mokymo/si proceso ugdymo kompetencijos sandara

Kita labai svarbi – *mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo* kompetencija (žr. 8 pav.). Ją sudaro keturios mokėjimų ir gebėjimų grupės.

8 pav. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kompetencija

Su mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kompetencija siejasi kita – *mokinių motyvavimo ir paramos jiems* kompetencija (žr. 9 pav.).

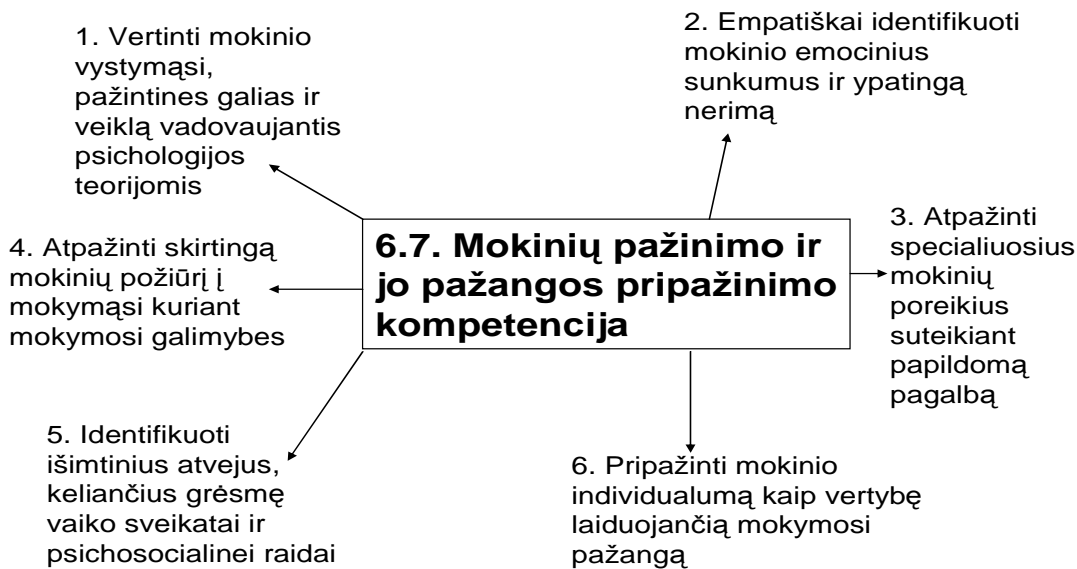

9 pav. Mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos sandara

Tai, kas būdinga motyvuojant mokinius, atneša sėkmę ir mokytojui. Mokytojas, išmanydamas, kaip galėtų stiprinti vidinę mokinių motyvaciją, padės mokiniams išmolti kontroliuoti savo aplinką, skatins jų aktyvumą ir kantrybę, nevensgti iššūkių, problemų ir

naujoviškumo, suteiks mokiniams galimybę rinktis, formuos teigiamą mokinio savimoneę, sudarys didesnę sėkmės tikimybę.

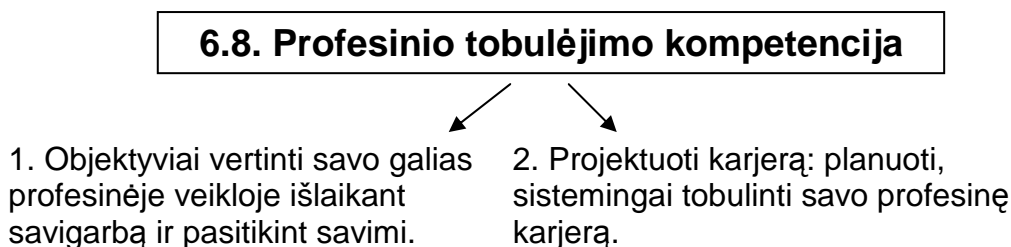
Septintoji profesinė kompetencija – *mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo kompetencija* (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo kompetencija

Svarbu suvokti mokinio asmenybės raidos ypatumus, išmanyti mokymosi psichologinius ir sociokultūrinius pagrindus bei gebėti tai išvelgti ugdymo procese. Be to, mokytojas turi gebėti užtikrinti savo ugdytiniams švietimo plėtotės prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą, laiduoti lygias mokymosi starto galimybes.

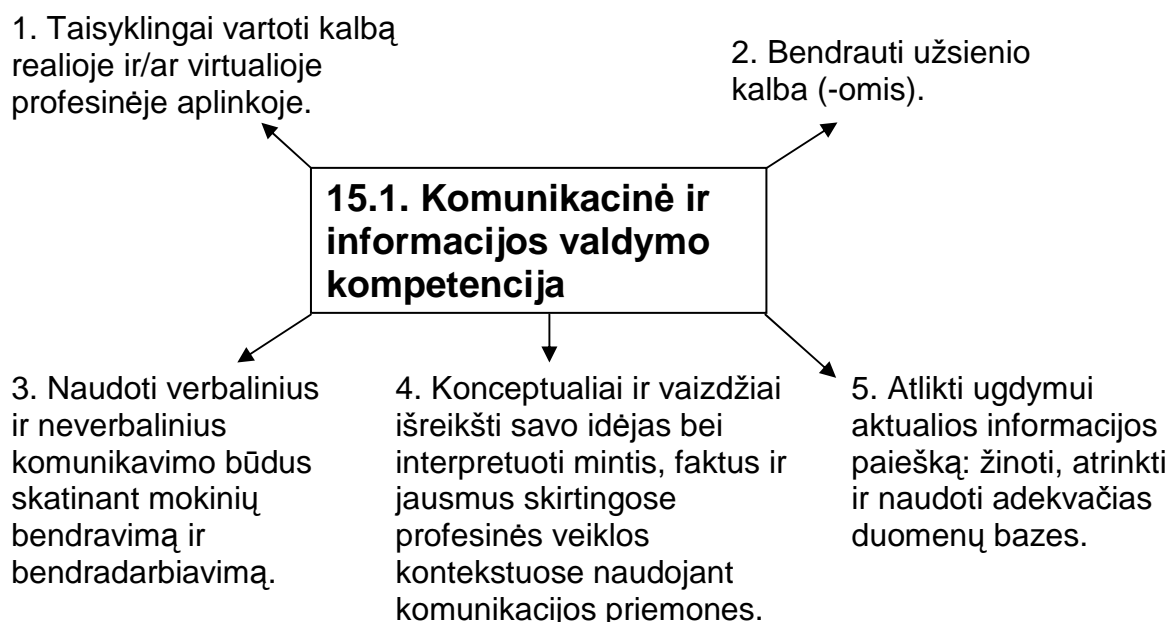
Taigi mokytojas – nuolat atnaujinantis žinias, įgyjantis naujų gebėjimų, pasižymintis profesinio tobulėjimo kompetencija (žr. 11 pav.).

11 pav. Profesinio tobulėjimo kompetencija

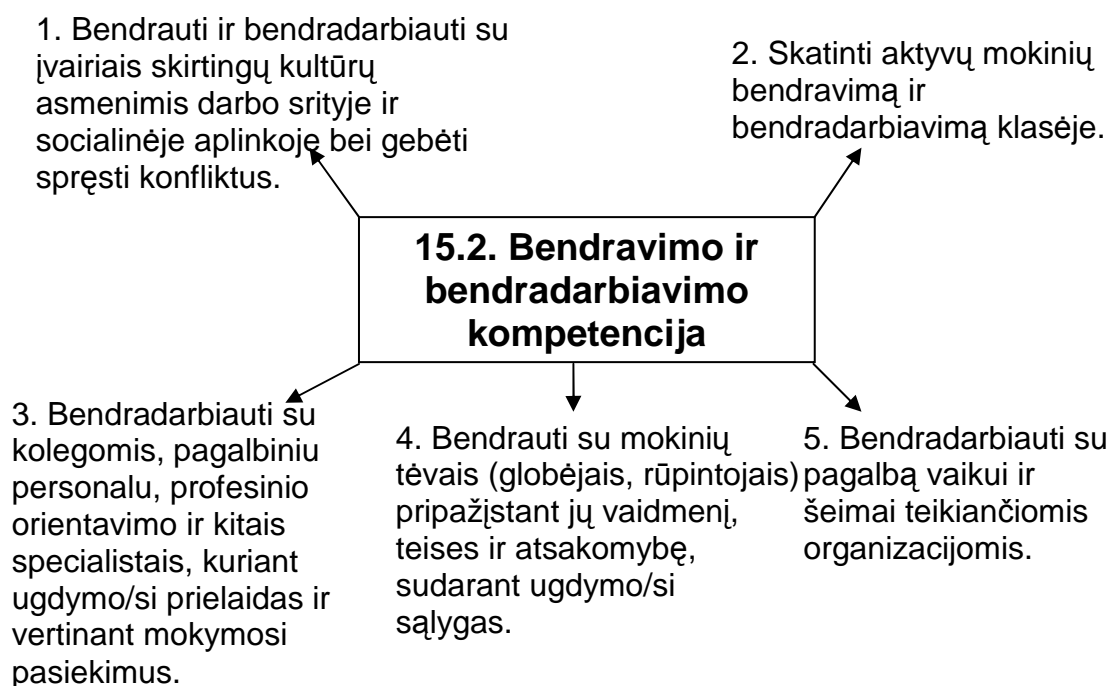
Šią kompetenciją mokytojas paprastai plėtoja per visą savo profesijos kelią. Šiuo metu mokytojui įrodyti šią kompetenciją padeda profesijos aplanko (portfolio) suformavimas ir nuolatinis papildymas.

„Mokytojo profesijos kompetencijos apraše“ skiriamos penkios *bendrosios kompetencijos*. *Bendrosios* kompetencijos, kaip nurodo šis Aprašas (2007), yra „žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai, kitos asmeninės savybės, reikalingos bet kuriai žmogaus veiklai ir galima perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą“. Tai *komunikacinė ir informacijos valdymo, bendravimo ir bendradarbiavimo, tiriamosios veiklos, reflektavimo ir mokymosi mokyti, organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo* kompetencijos.

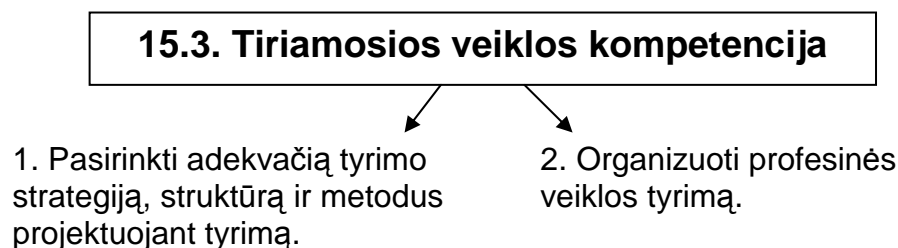
12 pav. Komunikacinė ir informacijos valdymo kompetencija

Mokytojas turi gebėti bendrauti ir bendradarbiauti ir su įvairių organizacijų atstovais, ir su ugdymo įstaigos vadovais, ir su kolegomis, ir su mokiniais, ir su mokinių tėvais (žr. 13 pav.).

13 pav. Bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijos sandara

Šiandien kiekvienas mokytojas turi gebėti įsivertinti savo veiklą, gebėti dalyvauti tiriamojame veikloje, atlikti savo pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimą (žr. 14 pav.).

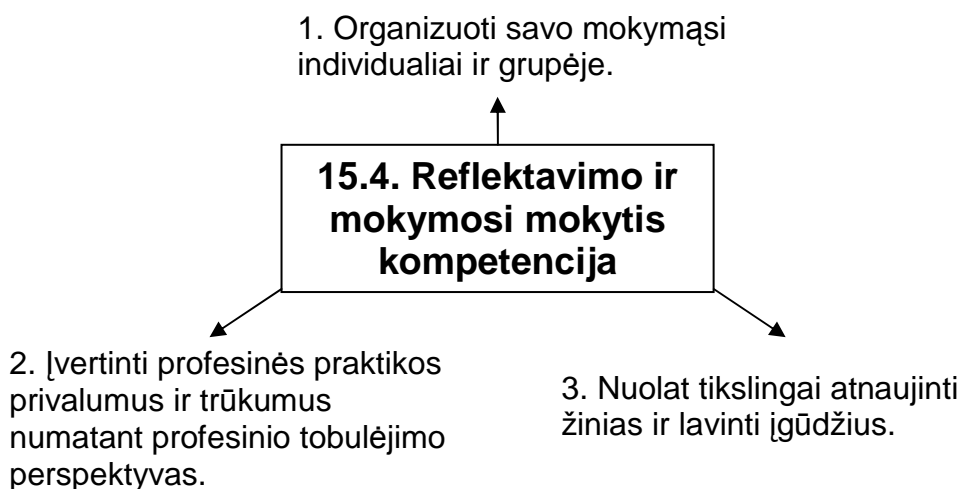

14 pav. Tiriamosios veiklos kompetencijos sandara

Ši kompetencija – tai žinios, gebėjimai, požiūriai, vertybės ir kitos asmeninės savybės, suteikiančios galią planuoti tyrimą, savarankiškai jį atlikti, taikant tinkamus tyrimo metodus, analizuoti gautus duomenis, pateikti apibendrinimus ir išvadas, suformuluoti praktines rekomendacijas, parašyti tyrimo ataskaitą bei diskutuoti apie rezultatus (N. Bankauskienė, G. Bankauskaitė-Sereikienė, 2007, p.63).

Ketvirtoji *bendroji* kompetencija – tai *reflektavimo ir mokymosi mokytis* kompetencija (žr. 15 pav.). L. Jovaiša (1993), kalbėdamas apie vieną iš šios kompetencijos sandų – refleksiją, teigia, kad refleksija visų pirma padeda geriau pažinti savo asmenybę. Refleksija gali pataisyti savęs supratimą, apsvarstant savo mąstymą, požiūrius, praktinę veiklą, ją vertinant pagal objektyvius kriterijus (pavyzdžiui, pagal veiklos tobulinimo tyrimą).

Taigi refleksija ir gebėjimas atlikti savo veiklos tobulinimo tyrimą yra neatsiejami dalykai. Kaip nurodo M. Cochran-Smith, S. Lytle (1990), J. Roderick (1999), B. Janiūnaitė (2004), pedagogų savirefleksija ir atliekami veiklos tobulinimo tyrimai daugeliu atveju yra naudingi ne tik pačiam pedagogui, bet ir mokyklos akademinėi bendruomenei. Jie suteikia išsamios informacijos apie konkrečių klasių, mokinių, grupių gyvenimą. Ši informacija gali būti panaudota tobulinant mokymo ir mokymosi būdus, strategijas.

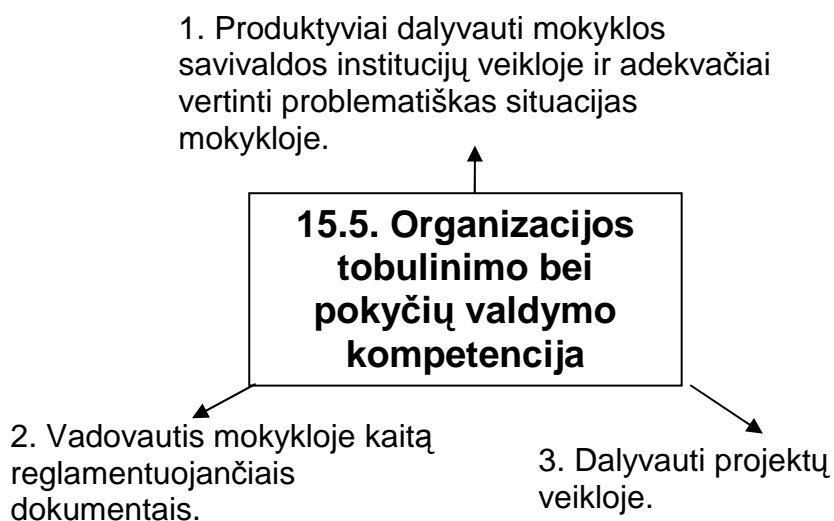
15 pav. Reflektavimo ir mokymosi mokytis kompetencijos sandara

P. Jucevičienė (2002) pabrėžia, kad *mokymosi mokytis* kompetencija – tai žinios, gebėjimai, vertybės ir kitos asmeninės savybės, lemiančios nuolatinį kintančiam mokymuisi reikalingą žinių ir gebėjimų įvaldymą.

Mokymosi mokytis kompetencija siejama su bendriausiomis tobulėjimo nuostatomis, žiniomis, gebėjimais (metodų, įvaldymu, pvz., kompetencijos aplanko (portfolio) rengimas, savo idėjų vaizdus pateikimas, mokantis grupėje ir pan.).

Reflektavimo ir *mokymosi mokytis* kompetencija sietina ir su mokymosi visą gyvenimą vertės supratimu. Kaip teigiama „Mokymosi visą gyvenimą memorandume“ (2001), būtina suvokti mokymosi visą gyvenimą vertę: „vertingiausia – žmogaus gebėjimas nuolat besikeičiančioje aplinkoje naudoti žinias veiksmingai ir protingai (...). Nuolatinis švietimas ir mokymasis yra geriausias būdas priimti permainų iššūkius“.

Penktoji bendroji kompetencija – *organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo*. Šia kompetencija disponuojantis mokytojas turėtų dalyvauti mokyklos institucijų veikloje, adekvačiai vertinti problemiškas situacijas mokykloje, vadovautis kaitą reglamentuojančiais dokumentais, dalyvauti projektinėje veikloje (žr. 16 pav.).

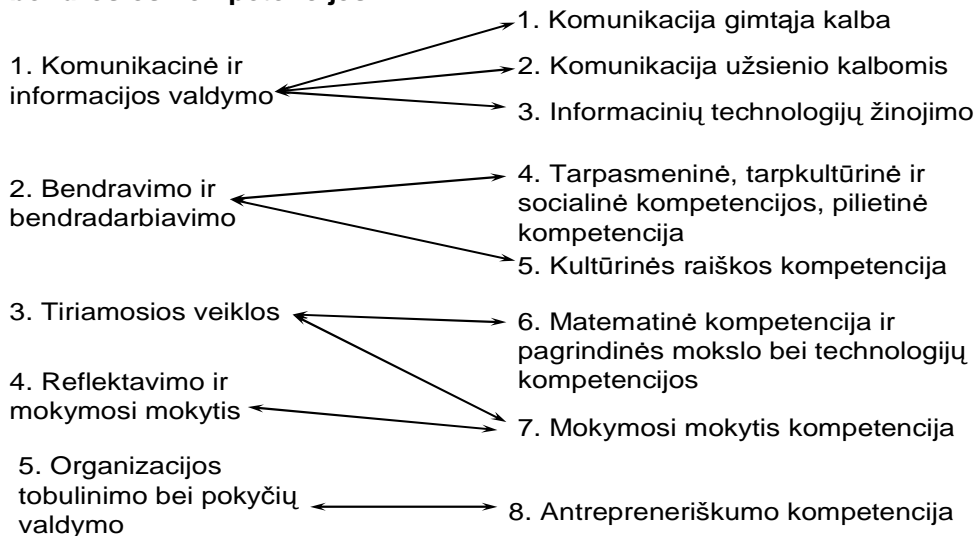
16 pav. Organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo kompetencijos sudėtis

Kaip nurodo B. Janiūnaitė (2004), *pokyčių valdymo* kompetencijoje, kuri rodo pedagogo gebėjimą tobulėti ir keistis, labai svarbu išvelgti ir mokytojo inovacinę veiklą, kurios pagrindiniai aspektai yra: naujovės arba poveikio kūrimas ir perėmimas, diegimas, platinimas, pasiūla.

Aptartas penkias mokytojo profesijos bendrąsias kompetencijas, galima jas palyginti su europinėmis mokymosi visą gyvenimą (European Commission, 2004) kompetencijomis (žr. 17 pav.).

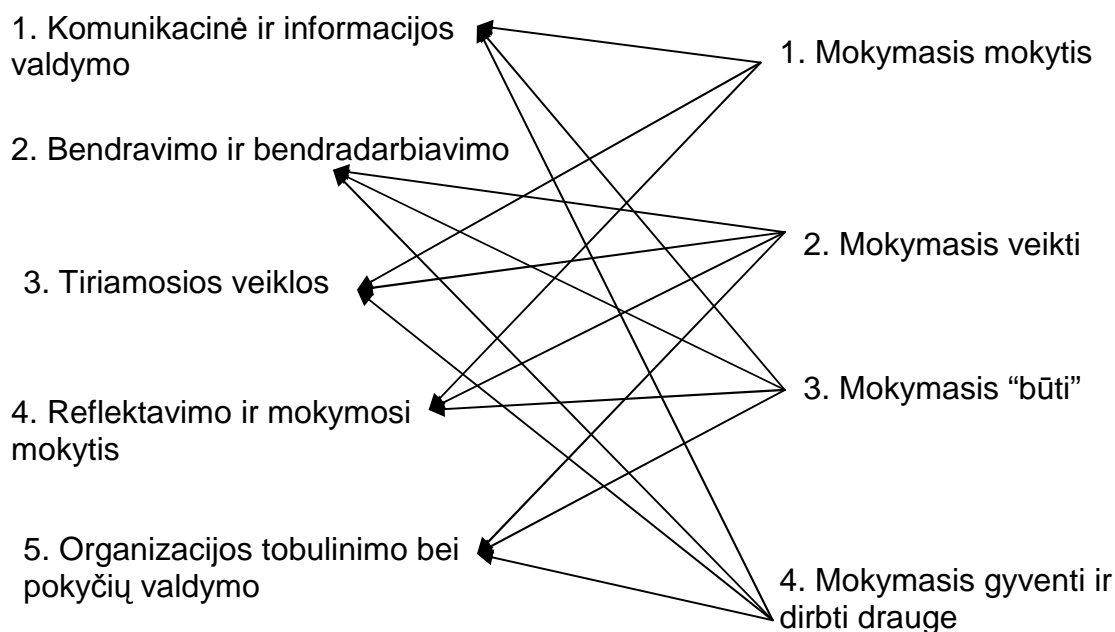
Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas

IV Mokytojo profesijos bendrosios kompetencijos

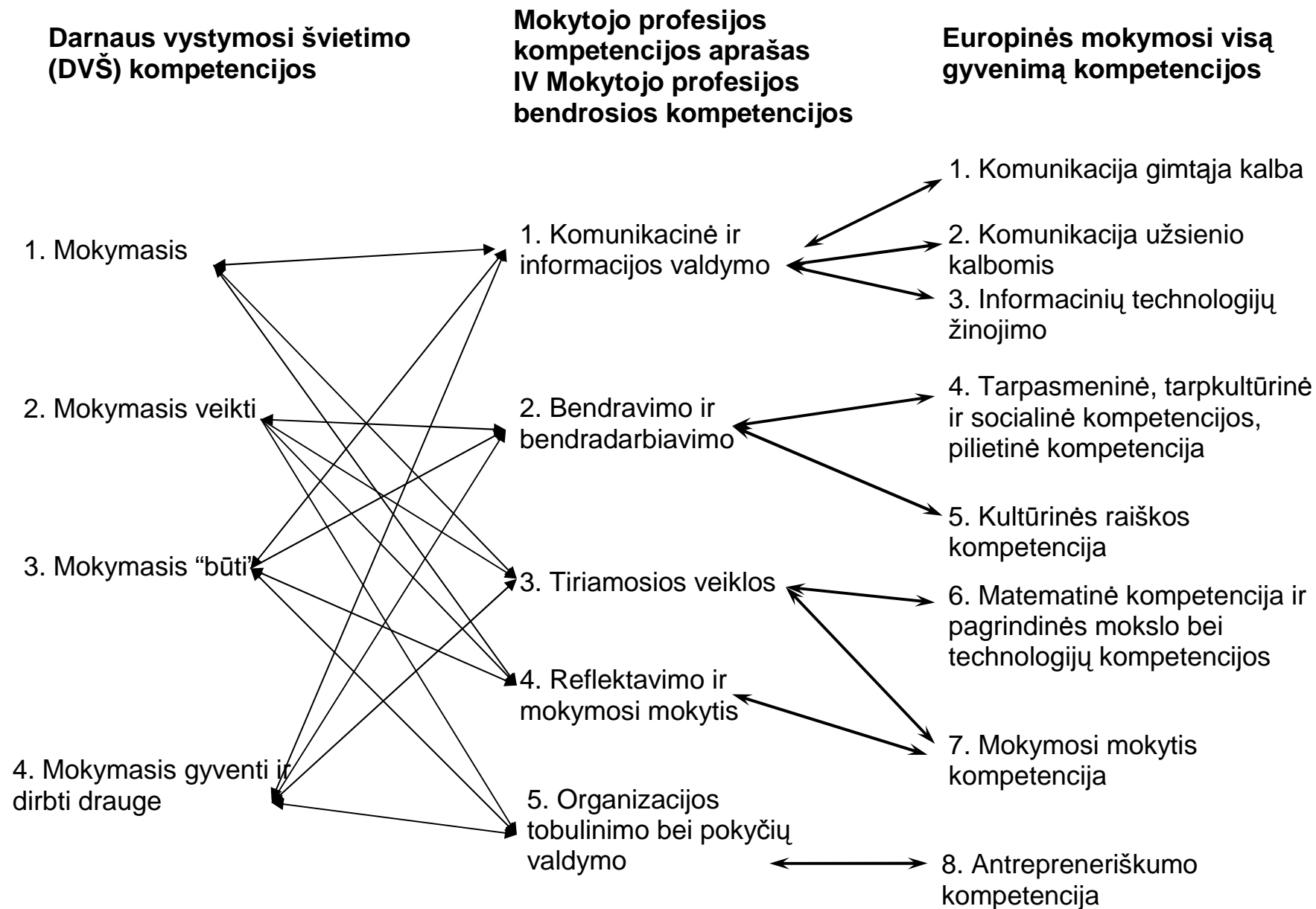
17 pav. Mokytojo profesijos bendrųjų kompetencijų ir Europos Komisijos (2004) kompetencijų dermė

Taip pat išryškėja *Mokytojo profesijos bendrųjų kompetencijų* (2007 01 15) bei *Darnaus vystymosi švietimo* (DVŠ) kompetencijų dermė.

18 pav. Mokytojo profesijos bendrųjų kompetencijų ir Darnaus vystymosi švietimo kompetencijų dermė

Taigi galima atrasti Mokytojo profesijos aprašo mokytojo profesijos bendrųjų, Darnaus vystymosi švietimą (DVŠ) ir europinių mokymosi visą gyvenimą kompetencijų tarpusavio dermę (žr. 19 pav.).

19 pav. Mokytojo profesijos bendrųjų kompetencijų (2007 01 15) Darnaus vystymosi švietimo (DVŠ) ir europinių mokymosi visą gyvenimą (2004) kompetencijų dermė

Aptariant ir numatant tikėtinas kompetencijas, reikia akcentuoti ir mokymo(-si) metodus, kuriuos Programos rengėjai taikys savo veikloje. Paprastai metodai pasirenkami pagal tai, kokia paradigma planuoja dirbti Programos autoriai. Kiekvienai paradigmai būdingi ir saviti metodai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Mokymo metodai įvairiose paradigmos

Tradicinė (mokymo) paradigma	Sąveikos paradigma	Mokymosi paradigma
Aiškinimas. Klausinėjimas. Rašymas. Skaitymas. Paskaita. Demonstravimas.	+ Diskusija. Problemų sprendimo paieškos. Žaidimai. Grupės projektai. Seminarai.	Individualūs ir grupiniai problemų sprendimo būdai. Individualūs ir grupiniai projektai. Mokymasis iš patirties. Kūrybiniai darbai su informacijos šaltiniais. Veiklos refleksija.
Klausytojas pasyvus informacijos priėmėjas.	Vertinamas klausytojo dalyvavimas mokymo procese.	Klausytojas pats atsakingas už savo mokymąsi. Jis aktyviai dalyvauja, tobulindamas ir keisdamas save, taikoma savo draugų patirtį.
Mokymas yra faktų, gebėjimų perteikimo, jų išsiminimo ir atkartojimo procesas. Klausyk – išsimink – pakartok – aš pasakysiu.	Pripažįstama mokytojo ir klausytojo sąveika, bet pirmenybė teikiama mokymui. Ugdytinis turi būti mokomas, kad mokytųsi, tačiau galima tartis, kaip jam mokytis.	Pedagogas remiasi ugdomųjų patirtimi, aplinka, traktuoja mokymąsi „visur visada“. Jam svarbūs įvairūs informacijos šaltiniai ir mokymosi priemonės. Klausytojas – aktyvus informacijos gavėjas.

Suaugusiųjų mokymuisi, be tradicinių – aiškinimas, paskaita, tinkami mokymosi iš savo patirties metodai: idėjų, koncepcijų, „minčių žemėlapiai“, kompetencijos aplanko rengimas, „minčių lietus“, mokymosi dienoraštis, veiklos refleksija, grupiniai tyrinėjimai, pažangios patirties analizė, ekskursija, žaidimai, kūrybiniai darbai su informacijos šaltiniais. Programų rengėjui rekomenduojame (žr. 2 lentelę) mokymo ir mokymosi bendradarbiaujant metodus (S. Saulėnienė ir kt., 2008, p. 72).

2 lentelė. Mokymo ir mokymosi bendradarbiaujant metodai

Mokymo/mokymosi metodas	Metodo privalumai	Metodo taikymo galimybės
Klausymas ir stebėjimas	Skatina aktyvų klausymą ir aktyvų stebėjimą.	Taikoma grupei ir kiekvienam grupės nariui.
Debatai	Ugdo toleranciją kito nuomonei.	Dalyvauja grupė žmonių
Interviu	Mokomasi naudotis kitų žmonių žiniomis kaip mokymosi šaltiniais. Įgalina pamatyti kitus požiūrius	Dirbama poromis ar mažomis grupelėmis.
Diskusija	Skatinamas analitinis mąstymas, ugdomi gebėjimai priimti sprendimus ir juos įvertinti.	Kalbama po vieną.
Įtraukianti paskaita	Pedagogo ir besimokančiojo dialogas. Skatinamas kritinis mąstymas, kūrybiškumas.	Kalbama po vieną.
Vaidmenų atlikimas	Lavina tarpasmeninius įgūdžius, skatina orientuotis konkrečioje situacijoje, skatina kritinį mąstymą.	Dalyvauja vienas ar keli grupės nariai.
Žaidimai	Skatina aktyviai mokytis.	Taikoma grupėje.
Atvejo analizė	Taikomas sprendžiant problemas. Lavina problemų sprendimo įgūdžius; keičia nuostatas.	Taikoma: raštu, individualiai, grupėje.
Seminaras „Sniego gniūžtė“	Iš anksto paruošta tema pristatoma grupei. Padeda grupei susipažinti. Esant dideliame besimokančiųjų skaičiui, visi aktyviai įtraukiami į darbą.	Vienas arba keli besimokantieji. Iš pradžių individualiai, vėliau poromis.

Mokymo/mokymosi metodas	Metodo privalumai	Metodo taikymo galimybės
Tinklo nėrimas Kompozicija (durstinys)	Mąstymo metodas. Padeda sukurti žaismingą nuotaiką bei smalsumą žadinančią mokomąją aplinką.	Dirbama poromis. Dirbama poromis arba grupelėmis.
Sąvokų (konceptijų) žemėlapis	Skatina besimokančiuosius gilintis į konkrečią sąvoką, nes tai naujų žinių formavimo įrankis.	Grupinio darbo įrankis. Organizacijos vadybos įrankis. Kokybinio tyrimo metodas. Mokymosi metodas.
Abipusis mokymas „Minčių lietus“	Mokyti kitus – geriausias būdas išmokyti pačiam. Naudingas tada, kai norima greitai surinkti daug informacijos.	Dirbama grupelėmis po 4-7. Metodo tikslas – pateikti klausimą ir leisti besimokantiems siūlyti daugiau galimų problemos sprendimų.
Dvigubas ratas	Suteikiama galimybė diskusijoje dalyvauti visiems norintiems.	Metodo tikslas – įtraukti kuo daugiau žmonių į diskusiją.
Projektas	Leidžia atsižvelgti į skirtingą besimokančiųjų mokymosi aktyvumą, gebėjimus bei interesus; mokymas pakeičiamas į mokymąsi; pedagogas ir besimokantysis tampa partneriais; labiau naudojami įvairūs informacijos šaltiniai; teorija taikoma praktikoje ir atvirkščiai; mokymasis suasmeninamas ir individualizuojamas; sudaromos galimybės mokytis bendradarbiaujant; didinama besimokančiųjų mokymosi motyvacija; grupinė veikla padeda ugdyti toleranciją.	Dirbama mažomis grupelėmis.

Programos rengėjas, rinkdamasis mokymo ir mokymosi paradigmą, metodus ir numatydamas, kokias kompetencijas tobulins, gali remtis R. I. Arends apibūdintais mokymo modeliais (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Mokymo modeliai

Mokymo modeliai	Modelio mokomoji paskirtis	Modelio sandaros fazės	Mokymosi aplinkos struktūra	Kompetencijų vertinimo būdai
Dėstymas	Modelis parengtas: <ul style="list-style-type: none"> • Padėti dalyviams įgyti, asimiliuoti ir išlaikyti informaciją; • Pagelbėti klausytojams ugdytis įpročius specifiškai mąstyti apie informaciją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Supažindinimas su tikslais ir parengtis; • Sisteminančio įvado pateikimas; • Mokomosios medžiagos išdėstymas; • Programos dalyvių mąstymo plėtojimas. 	Stengiamasi mokymosi aplinkai suteikti griežtą struktūrą. Išskyrus 4-ąją fazę, kai aplinka turi padėti dalyviams sąveikauti.	Žinių ir jų įsiminimo testavimas yra šiame modelyje tinkamiausias vertinimas.
Sąvokų mokymas	Modelis sukurtas mokytis sąvokoms, kurios yra aukštesnio lygio mąstymo bei tarpusavio sampratos ir bendravimo pagrindas.	<ul style="list-style-type: none"> • Supažindinimas su tikslais ir parengties sužadinimas; • Pavyzdžių ir nepavydžių pateikimas; • Supratimo tikrinimas; • Mąstymo analizė ir išmoktų dalykų integravimas. 	Mokymosi aplinka nėra pernelyg griežtai organizuojama.	Daugeliu tų pačių idėjų ir būdų, kurie yra taikomi sąvokoms analizuoti ir apibrėžti, galima pasinaudoti įvertinant.

Mokymo modeliai Įgūdžių mokymas tiesiogiai aiškinant	Modelio mokomoji paskirtis	Modelio sandaros fazės	Mokymosi aplinkos struktūra	Kompetencijų vertinimo būdai
Mokymasis bendradarbiaujant	Modelis yra skirtas aktyviam mokymuisi, kuris per sąveiką su aplinka organizuoja ir asimiliuota patirtį, plėtoja logišką mąstymą, aukštesnio lygio verbaliuosius bendravimo įgūdžius.	<ul style="list-style-type: none"> • Tikslų išdėstymas ir parengties sužadinimas; • Medžiagos arba įgūdžio demonstravimas; • Lektoriaus vadovavimas pratyboms; • Supratimo tikrinimas ir grįžtamojo ryšio suteikimas; • Sudėtingesnės pratybos ir perkėlimas. • Supažindinimas su tikslais ir parengties sužadinimas; • Informacijos pateikimas; • Programos dalyvių komandų, kuriuose jie mokysis, organizavimas; • Pagalba komandoms dirbti ir mokytis; • Rezultatų tikrinimas; • Laimėjimų pripažinimas – lektoriaus padedami dalyviai pripažįsta individualias bei grupės pastangas, laimėjimus. 	Mokymosi bendradarbiaujant aplinkai būdinga demokratiniai procesai ir aktyvus dalyvių vaidmuo, nusprendžiant ko ir kaip mokytis. Tiesa, lektorius nustato griežtą tvarką, formuojant grupes ir apibrėžiant bendriausias procedūras, tačiau grupės sąveikas kontroliuoja dalyviai.	Šiame mokymo(si) modelyje vertinimas galėtų būti dvejopas: už grupės atliktą darbą ir už individualų įnašą.
Diskusijos	<ul style="list-style-type: none"> • Parengti dalyvių mąstymą ir padėti jiems rasti mokomosios medžiagos prasmę; • Skatinti programų klausytojus įsitraukti į mokymąsi bei jauti atsakomybę už šį procesą; • Sukurti socialinę terpę, kurioje lektorius dalyviams padės analizuoti jų mąstymo procesus ir mokytis bendravimo įgūdžių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Supažindinimas su tikslais ir parengties sužadinimas; • Diskusijų telkimas – pateikiam paimi situacija, apibūdinama svarstomoji tema ir t.t.; • Vadovavimas diskusijoms; • Diskusijų baigimas; • Trumpas apibendrinimas – dalyvių diskutavimo ir mąstymo savianalizė. 	Mokymosi aplinkai būdingas atvirumas ir aktyvus dalyvių vaidmuo. Daugeliu atžvilgių dalyviai patys kontroliuoja konkrečias, kas minutę vykstančias sąveikas.	Šiame modelyje vertinamas ir dalyvavimo veikloje kokybė ir gebėjimai analizuoti atliktą veiklą - apmąstyti bei išreikšti tai, kas įvyko ir kokie rezultatai. Tai galima atlikti tiek raštu, tiek žodžiu.
Aukštesnio lygio mąstymas mokant tyrinėti	Siekiami trejopo mokomojo poveikio: <ul style="list-style-type: none"> • padėti programų klausytojams plėtoti intelektualinius įgūdžius, užduoti reikšmingus klausimus ir ieškoti atsakymų; • padėti įgyti įvairių mokymosi sričių tiriamojo pobūdžio įgūdžius; • padėti dalyviams mokytis savarankiškai, autonomiškai ir pasitikint 	<ul style="list-style-type: none"> • Tikslų išdėstymas ir parengties sužadinimas bei tyrimo procedūrų paaiškinimas; • Paimios situacijos pateikimas; • Dalyviai renka informaciją ir eksperimentuoja; • Hipotezių kūrimas ir aiškinimas; Analizė ir tyrimo procesas. 	Mokymosi aplinkai būdingas visos grupės mokymasis, atviri procesai ir aktyvus dalyvių vaidmuo. Nors per įvairias fazes viskas daroma pagal numatytą tvarką, vyrauja atviro klausinėjimo ir nevaržomos minties bei raiškos normos.	Šiame modelyje tinkamiausias vertinimas – sugalvoti alternatyvūs į(si)vertinimo būdai.

Mokomoji medžiaga ir techninės priemonės

Šiame skyriuje nurodome Programai rengti naudotą literatūrą. Jos sąraše turėtų būti teorinio pobūdžio darbai, susieti su nagrinėjama tematika. Jeigu Programoje nagrinėjami du artimai susieti dalykai, tai būtina nurodyti abiem potemėms skirtą literatūrą. Privalu nurodyti tikslius bibliografinius duomenis.

Kadangi Programoje labai svarbi praktinė veikla, tai reikia pasirūpinti ir metodine literatūra. Čia vėl reikia laikytis vidinės programos dermės. Jeigu numatėme penkis uždavinius ir turinį suskirstėme į penkias veiklas arba skyrius, tai kiekvienam skyriui turėtume ir parengti mokomąją medžiagą (lentelės, schemas, užduotys, skaidrių rinkiniai). Pagaliau reikia atsižvelgti ir į valandų, skirtų to skyriaus realizavimui, kiekį. Nelogiška vieno skyriaus aiškinimui skirti 10, o kito – 60 skaidrių.

Vertėtų nurodyti, kokiomis techninėmis priemonėmis bus demonstruojama programos medžiaga. Svarbu mokomosios medžiagos ir techninių priemonių tikslingumas, pakankamumas.

Lektorių patirtis ir kompetencijos

Programos lektoriams keliami reikalavimai yra ir Programos kokybės požymis. Programos lektorių patirtis ir kompetencijos, jas patvirtinančių įrodymų turi būti pakankamai. Todėl lektoriai turi demonstruoti ir įrodyti savo kompetenciją, atskleisdami teorines žinias, praktinę kvalifikaciją, pateikdami publikacijų sąrašą. Teikėjui pateikiami dokumentai, liudijantys apie turimą kvalifikaciją ir projektinę patirtį (išsilavinimas, pedagoginiai vardai ir t.t.), gali būti pridėtas gyvenimo ir veiklos aprašymas. Visuotinai priimta, kad tam tikros srities patirtis yra pakankama, jei ji ne trumpesnė nei treji metai.

Mokytojų mokytojai-lektoriai gali būti dirbantys visą laiką, pirminio pedagogų rengimo institucijų mokytojai ir vadovai; universitetų dėstytojai ir, ekspertai ir mokytojai–tyrėjai; mokytojai, kuriems sumažintas mokymo krūvis, kad galėtų perduoti patirtį savo kolegoms; inspektorai, priežiūros specialistai, mokyklų vadovai ir kiti administracijos darbuotojai; mokytojų mokytojai ir ekspertai iš darbo ir verslo pasaulio.

Dalyviai

Šioje Programos dalyje glaustai įvardijame praktinės veiklos patirtį ir kompetencijas, kurias turi turėti Programos dalyvis. Lektorius gali pageidauti tikslinės grupės pagal profesiją, mokomąjį dalyką ar pareigas. Labai svarbu, rašant Programą, įvertinti jos tikslo ir dalyvių poreikių atitiktį. Planuodami rezultata, kurio sieks mūsų programa, numatome ir kompetencijų ar gebėjimų tobulinimo atskaitos tašką.

PROGRAMOS ĮSIVERTINIMAS

Analizuojant parašytą Programą, derėtų pasitikrinti ir atsakyti į daug klausimų:

Ar Programa aktuali ir šiuolaikiška (žr. pavadinimą)?

Ar dera pavadinimas – tikslas – uždaviniai? Ar tikslas išskleistas per uždavinius?

Ar pagrįsta Programos problema? (kodėl ši Programa rengta? Gal to visai nereikia?)

Ar Programos pavadinimo esminės sąvokos atskleidžiamos Programos turinyje?

Ar turinio dalys atitinka uždavinių skaičių, ar atsako į uždavinius?

Ar pasirinkti darbo metodai padeda suprasti turinį?

Kokia paradigma (mokymo/poveikio, sąveikos, mokymosi) vyrauja?

Kaip pasirinktos paradigmos lygmuo dera su tikslu, turinio medžiaga, metodais ir numatytais rezultatais?

Kokiai asmenų grupei skirta Programa?

Kokias kompetencijas plėtoja parengta Programa?

Kokie numatomi rezultatai: ką sužinos, išmoks, gebės atlikti Programos dalyviai (kaip veiklos metodai siejasi su rezultatais)?

Ar Programos tikėtini rezultatai atitinka Programos uždavinius?

Kokie autoriai ir Programos vykdytojai, kokia jų kompetencija, žinios sugebėjimai?

Kokią literatūrą Programos rengėjai naudojo ir siūlo dalyviams? (Ar literatūrą galima gauti paskaityti, ar ji randama internete, gal autoriai parengė kompendiumą?)

Programos įvertinimas didaktiniu požiūriu irgi yra svarbus. Derėtų pasitikrinti šešis požymius:

- 1) *integralumas (argumentuotai įvertinama, ar Programoje pateikiama medžiaga yra suderinta su kitais mokslais pagal naudojamas sąvokas, terminus, sutartinius žymenis ir santrumpas);*
- 2) *sistemingumas (argumentuotai įvertinama, ar medžiaga Programoje yra pateikiama sistemingai, atsižvelgiant į anksčiau įgytas žinias ir apibendrintą žinių sistemą);*
- 3) *prasmingumas ir pritaikomumas (argumentuotai įvertinama, ar medžiaga Programoje yra pateikiama prasmingai, problemiška, aprašant ir analizuojant realias situacijas, skatinančias kūrybiškai mąstyti);*
- 4) *prieinamumas (atitikimas pasirengimo lygį) (argumentuotai įvertinama, ar medžiaga programoje yra pateikiama prieinamai, atsižvelgiant į dalyvių ankstesnį pasirengimą ir jiems būdingą pažinimo logiką);*
- 5) *aiškumas (argumentuotai įvertinama, ar Programa ir jos medžiaga yra pateikiama aiškiai, tiksliai, logiškai, taisyklinga kalba).*
- 6) *vaizdumas (argumentuotai įvertinama, ar medžiaga yra pateikiama tiksliai derinant žodinę ir vaizdinę (paveikslai, schemas, nuotraukos, lentelės ir t.t.) informaciją, ar ji nedubliuojama).*

LITERATŪRA

1. Bankauskienė, N., Bankauskaitė Sereikienė, G. (2007). Lietuvių kalbos mokytojo veikla: pamokos organizavimo metodai ir tyrimas. Kaunas: Technologija.
2. Boone, E. J., Safrit, R. D. & Jones, J. (2002). *Developing Programs in Adult Education: A conceptual programming model* (2nd edn) Prospect Heights, IL: Waveland Press.
3. Brookfield, S. (1986). *Understanding and Facilitating Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Cochran-Smith, M., Lytle, S. (1990). *Onside/Outside. Teacher Research And Knowledge*. New York: Teachers College Press.
5. Europinės mokymosi visą gyvenimą kompetencijos. Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos švietimo gairės (2003-2012 metai).
6. Jacikevičius, A. (1994). *Siela, mokslas, gyvensena*. Vilnius: Žodynas.
7. Janiūnaitė, B. (2004). *Edukacinės novacijos ir jų diegimas*. Monografija. Kaunas: Technologija.
8. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
9. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žinynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
10. Jucevičienė, P. (1988). *Modulinės programos didaktinis aprūpinimas*. Vilnius: LŪST institutas.
11. Jucevičienė, P. (2002). *Edukologijos mokslas ir studijos mokyklos informacinių technologijų pažangai. Informacijos technologija mokykloje: tarptautinės konferencijos medžiaga*. Adresas internete <<http://www.emokykla.lt/mokymas/mokymopr/konferar/2002-04/PJ.zip>>
12. Jucevičienė, P. (2007). *Besimokantis miestas*. Kaunas: Technologija.
13. Jucevičienė, P., Čiužas, R. (2006). *Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija*. // Švietimo problemų analizė Mokyklų tobulinimo programa. 2006 m. spalio Nr. 5(8). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
14. Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). *Kompetencijos sampratos erdvė*. Socialiniai mokslai. Nr.1(22).
15. Jucevičius, R. (1996). *Strateginis organizacijų vystymas*. Kaunas: Technologija.
16. Jungtinių Tautų Europos Ekonomikos Komisijos Darnaus vystymosi švietimo strategija (priimta Aplinkos ir Švietimo ministerijų viršūnių susitikime Vilniuje 2005 03 17-18).
17. Kirby, J. R. (1988). *Style, strategy and skills in reading*. In R.R. Schmeck (Ed.), *Learning strategies and learning styles: perspective on individual differences* (pp. 229-274). New York: Plenum Press.
18. KTU programų rengimo metodika.
19. Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija (2006 spalio Nr. 5(8)). Švietimo analizė.
20. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2013 metų nuostatų“ (2003 m. liepos 4 d. Nr. IX-1700).

21. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2007 m. lapkričio 23 d. Nr. ISAK-2275) „Dėl mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimų programų tvarkos aprašo patvirtinimo“.
22. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2007 m. kovo 29 d. Nr. ISAK-556) „Dėl valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų patvirtinimo“.
23. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2008 m. sausio 22 d. Nr. ISAK-130) „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. ISAK-556 „Dėl valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo”.
24. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2008 m. sausio 22 d. Nr. ISAK-131) „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. balandžio 3 d. įsakymo Nr. ISAK-591) “Dėl Profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų” pakeitimo.
25. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategijos patvirtinimo“ (2007 m. gegužės 23 d. Nr. ISAK-970).
26. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003 06 17 Nr. IX-1630).
27. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos švietimo gairės (2003-2012 metai). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pedagogų rengimo koncepcijos“ (2004 m. rugsėjo 16 d. Nr. ISAK-1441).
28. Lumsden, Ch.J. (1999). *Evolving Creative Minds: Stories and Mechanisms* // R.J. Stenberg (ed.). *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge university Press, p. 153–168.
29. Mokyklos vadovo kompetencijos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsak. Nr. ISAK-55.
30. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001).
31. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007).
32. Mokytojų atestacijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. liepos 27 d. įsakymu Nr. ISAK-1578.
33. Mokytojų profesijos kompetencijos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-54.
34. Prioritetinės valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, profesijos mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų

- kvalifikacijos tobulinimo kryptys 2008-2010 metams, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. vasario 12 d. įsakymu Nr ISAK-398.
35. Roderick, J. (1999). Questions bu Supervisors, Administrators or Curriculum Specialists. APPLE kursų Vilniuje medžiaga.
 36. Saugėnienė, N. (2003). Ugdymo programų planavimas ir realizavimas. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
 37. Saulėnienė, S., Žydžiūnaitė, V., Adomavičienė, G., Sabaliauskas, T., Saulėnnas, A.J. (2008). Aiškinamoji metodinė medžiaga apie pedagogo profesijos standarto gairių taikymą rengiant studijų programas. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.
 38. Sork, T. Newman, M. (2007). Suaugusiųjų švietimo ir mokymo programų kūrimas. / G. Foley. Suaugusiųjų mokymosi metmenys: suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta, p. 104–120.
 39. Tarptautinių žodžių žodynas (2001). Vilnius: Alma littera.
 40. Valstybinė švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700.
 41. Westera, W. (2001). Competence in education: a confusion of tongues. / *Curriculum studies*, 33(1), p.75-88.
 42. Žydžiūnaitė, V. (2007). Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.